

Ա Ի Օ Ե

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՅԳԷՅԻՆ, ԲԸՆԸՍԻՐԿԱՆ, ԳԻՆԳԻՏԿԱՆ
ԵՒ ՔԸԳԸՔԸԿԱՆ

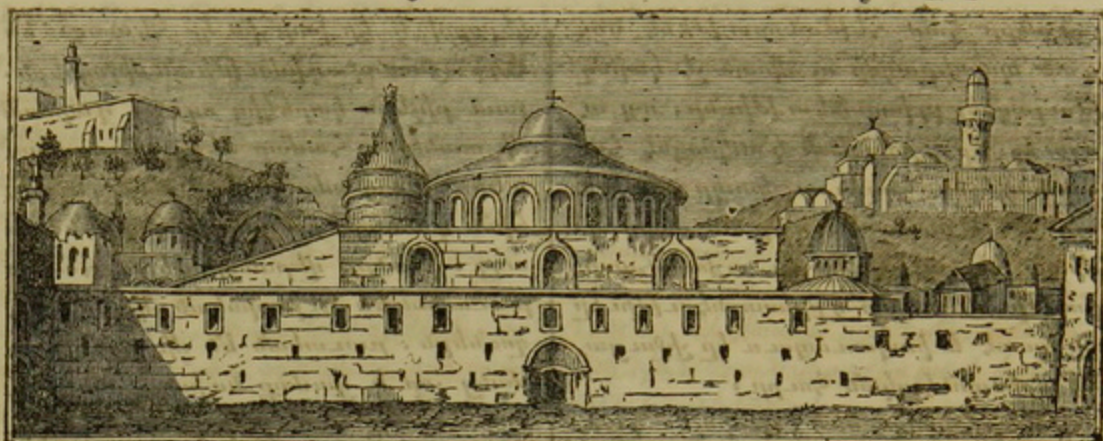
ԻՆՏԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ



ՅԵՐՈՒՍԸԴԷՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԱԲԵԱՆՑ

1874



ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏՍՐԻ

ԹԻԻ 3

Ս. Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՄԱՐՏ 31

1874

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ

Ս. Մ Ս Ն որ կը խոստովանի, որ Քրիստոնէութեան ուսումնն առաջ որչափ որ մեծ նշանակութիւն ունէր մեր Ազգի համար, այսօր եւս ընդհակառակն այնչափ իւր նշանակութիւնը կը բուսած է. երբեմն որչափ որ ազգային դաստիարակութեան մէջ առաջին տեղն դրաւած էր, կամ այլապէս աւելի, Ազգ. դաստիարակութեան հիմունքն եղած էր, այժմ եւս այնչափ բարձր թողի եղած է:

Թերեւս ըսողներ լինին թէ ինչ կը հետեւի ասկէց. առաջ որովհետեւ Քրիստոնէութիւնը նոր կը քարոզուէր, կամ նոր կը հաստատուէր, պէտք էր որ առաջին ուսումնն լիւեր, կամ, որովհետեւ առաջ հեթանոսութիւնը

ամենայն զօրութեամբ ընդդէմ կը դէնէր քրիստոնէութեան, հարկ էր, որ քրիստոնէայք նոյն ուսմամբ դիմակուէին, և քանի որ հիմա քրիստոնէութիւնը իւր դէմ չունի այնպիսի զօրութիւն մի, հարկ եւս չը կայ առաջին լինելուն: Սակայն մեք կը պատասխանեմք, որ մարդք քրիստոնէութիւնը ուսանելու է իբրեւ առաջին պարտաւորութիւն ոչ անոր համար, որ հեթանոսութենէ արժարժուած պատեւրազմի առաջն առնէ. այլ ճշմարտապէս զԱստուած ճանաչելու, սիրելու և նմա ծառայելու համար, առանց ոչ ոյ մարդ չէ կարող հանդիստ և եղանակ լինիլ, և արդէն սրտամտութիւն ի ձեռնին կարող եմք հաստատել որ հա-

լաճանքը կամ հեթանոսութենէ ծագած պատերազմը ոչ միայն չէ կարող թալանցնել բրիտաննեութիւնը, այլ առաւել կը զօրացնէ և կ'ամրացնէ հաւատացելոց հոգեւոր կապը, այն է սէր առ Աստուած և սէր առ մարդիկ, միայն հեշտութիւնը եւ աշխարհասիրութիւնն է, որ զբրիտաննեութիւնը կը ծառայէ և խաղաղասուս կը շնորհակցանէ բրիտաննեական հուրը :

Մեր համոզումն է, որ մինչեւ դաստիարակութեան մը հիմն այս ուսում մըն չը լինի, նոյն դաստիարակութիւնը օգտակար չը լինիր, որովհետեւ միայն սոյն ամենամեծ ուսումն է, որ արմատաքի կը խլէ մարդոյ սրտէն մոլութեանց և մտքէն մոլորութեանց արմատներն : Ուստի կարող եմք ասել, որ այս ուսման պակասութիւնն է պատճառ Ազգին արդի բարցական կենաց աննորոգութեան և յետադիմութեան, ընտանեկան կենաց ապականութեւ, վարուց և բարուց եղծման, մէկ խոսքով Ազգ. կենաց ամենակերպ տարերացականութեւ : Մեր հայերը հրոյ, սրոյ, կասկանաց, բանտից և վտարանդութեւ դարերուն մէջ կարող եղան սուրբ եւ անսրտատ պահպանել կրօնը և ազգութիւնը, որովհետեւ քաջ գիտէին Աւետարանի ուսումն, իսկ մեք սոյժմ անկարող եմք և անտարբեր, որովհետեւ բրիտաննեական շնորհ ուսման կարեւորութիւնը չեմք ճանաչեր : Թէ և Ազգին այս վիճակը ամեն խորհող միտքերու և ամեն զգացող սրտերու վերայ ծանրացած է, թէեւ այս մասին ամեն որ, դպրոցական ուսանողէն ըսկրօնաւ մինչեւ վերին աստիճանի գրագետը սղը կը կարդայ, սակայն ՚ի հարկէ միայն ողբը բաւական չէ, ողբը աւելի յուսահատութեան նշան է, քան թէ շնորհ : Բայց յաւալի է ասել, որ շատ քիչերն շնորհաւ նպատակու ըուրջ

կերպով և կը խորհին կը հետաքոսն Ազգ. յառաջադիմութեան միջոցներն, շատ քիչերն կարեկից ոգւով դարման մի տանելու համար ձեռք կը կարկառեն, յորոց ոմանք եւս սխալ և անհիմն դատողութեամբ կը կարծեն, որ ազգ. կենանքը վերանորոգելու համար բաւական են Եւրոպական մի քանի լեզուներն, բաւական են մի քանի ուսմանց չոր և յամաք նախագիտելիքներն, ոմանք եւս կը կարծեն թէ Ազգին վիճակը կարող են բարելաւել Եւրոպական կրթութեամբ առանց ազգային դաստիարակութեան :

Մեք կ'ընդունինք, որ Հայ-մանուկ կը իբրեւ մարդ ամեն կրթութեան ընդունակ է և պէտք է նորա տալ այն պիտի կրթութիւն մի, որով կարող լինի ապրիլ իբրեւ անդամ ընդհանուր մարդկութեան, այլ սակայն ամենէն առաջ իբրեւ մասնաւոր ազգի մը անդամ, իբրեւ Հայ, ապրելու ուսումը պէտք է ունենայ, վասն զի մարդկութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ազգաց ամբողջութիւնը, ուստի եթէ ազգաց վիճակը բարելաւ լինի, բարելաւ կը լինի և բովանդակ մարդկութեան վիճակը և փոխադարձաբար : Ուրեմն մեր ամենէն առաջին պարտաւորութիւնն է Հայ-մանկտանն նախ զուտ ազգային դաստիարակութիւն մի տալ և ապա ուրիշ մտաւոր շնորհաւորներ նորա վերայ հիմնել :

Զրկամենալով այս տեղ ընդարձակ բացատրել ազգային դաստիարակութեան ինչութիւնը, այս միայն կ'ասեմք, որ Հայ-մանկտանն նախ պէտք է ուսանի իւր մայրենի լեզուն, իւր կրօնը և Ազգ. պատմութիւնը : Ինչ որ է, լեզուն քիչ շատ կ'ուսուցանեն դրագրոցաց մէջ, նոյնպէս Ազգ. պատմութիւնը, թէ պէտ շատ անկենդան եղանակաւ, բայց կրանի ուսումը բողբոջի

երեսի վերայ մնացած է ։ Անցեալ տարի ուրախութեամբ կարգացինք լրագրաց մէջ, թէ Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական Ժողովը որոշած է քրիստոնէական ուսումն պարտաւորիչ առնել Ազգ. դպրոցաց մէջ և թէ՛ այս մասին յատուկ ուսուցիչներ նշանակած էր. սակայն այժմ չենք գիտեր թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է, միայն կը մտադրեմք, որ այն կարեւոր եւ օգտակար որոշումը շարունակ գործադրութեան մէջ մնայ ։

Սուրբ Աթոռս եւս, որ քրիստոնէական դաստիարակութեան կարեւորութիւնն խիստ խորին կերպիւ կողոյ եւ կը ջանայ գէթ դասական գրեանց հրատարակութեամբ նպաստել ազգային դպրոցաց յառաջագիմութեան, անցեալ տարի Տաճկաստանի հայկական բարբառով ի լոյս ընծայեց Պ. Ս. Շանչեանցի աշխատասիրած « Համառօտութիւն Քրիստոնէական Ուսման Հոյառօտանեաց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ և վերնագրով դասագիրքն ։

Տակաւին սոյն դասագրքի պարունակութեան մասին բան մի չ'ասած, զայս կ'ուզեմք ասել, որ « Քրիստոնէական Ուսման Համառօտութիւնը » երկու ամենամեծ եւ գեղեցիկ յատկութիւն ունի. նախ՝ որ ըստ ուղղափառ վարդապետութեան Եկեղեցւոյ նախնի Ս. Հարց իւր հիմունքը կամ աղբիւրակն Ս. Գիրքն է, որով ուսանող մանուկներն կ'առաջնորդէ դէպ ի Ս. Գրքոց հոգին և վարդապետութիւնը եւ այսու կարող եմք ասել, որ մանկանց ձեռքը բանալի մի կարող է լինիլ Ս. Գիրքը կարգալու և հասկանալու համար ։ Երկրորդ՝ որ ուսանող մանկունք իրենց անձը, հոգին եւ ոիրար կարող են քննել Ս. Գրքոց պատուէրներուն և ճշմարտութեանց համաձայն ։ Սոյն երկու ամենամեծ յատկութիւնքն անհրաժեշտ կ'որեւոր են ամեն քրիստոնէական ուսման վերաբերեալ դասագրքերուն, զորս կարող է ամեն ու չիմ'ընթերցող զանեւ ակն յայտնի Մեծ. Շանչեանցի ներկայ եղական գործոյն մէջ ։

Սոյն գործոյն պարունակութիւնը գլխաւորաբար երեք մասն կը բաժանի. Ա. ԿՐԾՆ. Բ. ՀԱՌԱՏ. Գ. Ա. ԴՅԹՔ ։ Հեղինակը այս երեք ամենամեծ նիւթերուն վերայ կը խօսի ոչ խոր թիւն և անխմանալի, այլ պարզ ոճով և ամենուն բնական եղած եղանակաւ, այսինքն որտի եւ զգացման լեզուաւ, զոր ամեն մարդ առ հասարակ առանց դժուարութեան կը հասկանայ ։

Ա. Մասին մէջ առհասարակ կրօնի վերայ խօսելով՝ կը տահմանէ թէ՛ ի՞նչ ասել է ճշմարիտ կրօնը. կը բացատրէ նորա օգուտները և յորմէ կը հետեւցնէ կրօնի ուսման անհրաժեշտ կարեւորութիւնը ամեն աստիճանի եւ կարգի մարդկանց. որովհետեւ կ'ասէ « Կրօնն է գործնական գիտութիւն, որ Աստուծոյ հետացած մարդը կրկին կը մօտեցնէ, կը կոպէ եւ նորա հետ կը միացնէ . . . առանց՝ նորան (Աստուծոյ) մօտենալու մարդ կարող չէ երջանիկ լինիլ » ։ Յետոյ կը հաստատէ, որ կրօնի հիմը Աստուած է, որոյ գոյութիւնը կը հաստատէ Մաքով, Խըղճ մօտեքով, ընդհանուր խառնովանութեամբ ամենայն ազգաց և Աստուածաշունջ Ս. Գրքով, որոյ վսեմութիւնը եւ ուսման օգտակարութիւնը կը բացատրէ սրանչէր եղանակաւ ։

Բ. Մասին մէջ կը խօսի թէ՛ հաւատալ առհասարակ ի՞նչ կը նշանակէ և կրօնի մէջ ի՞նչ կը նշանակէ. մեկին կերպով կը բացատրէ, որ քրիստոնէական հաւատոյ գլխաւոր հիմն Յիսուս Քրիստոս է. կը խօսի թէ՛ « Մարդ պարտաւոր է իմանալ հաւատոյ ճշմարտութիւններն և այն հաստատութիւններն

բըն, որոց վերայ հիմնուած են, վասն
զի առանց ճանաչողութեան չը կայ
հաւատ, չը կայ դատողութիւն: Կը
խօսի նոյնպէս թէ՛ ճշմարիտ հաւատն
ինչ նշաններ ունի և Ս. Գրոց վերայ
թիւններով կը հաստատուէ, որ մեք հա-
ւատով Աստուծոյ որդի կը լինինք. իրա-
ւոնք կըստանաւք ճշտեմաւ Աստուծոյ
համարձակութեամբ. կ'արժանանաւք յա-
րկնական կեանք. կը զօրանաւք եւ յաղ-
կը գանուիմք աշխարհիս սրտերաւմին
մէջ: Սոյն մասին մէջ կը խօսի նմանապէս
Հանգանակի, Աստուծոյ նախասնամու-
թեան և Եկեղեցւոյ խորհրդոց վերայ:

Գ. Մասին մէջ Աղօթքին բուն նը-
շանակութիւնը կը բացատրէ եւ կը
հաստատուէ, որ Աղօթքն է իբրեւ էա-
կան պարգաս-որոշիւն մարդոց առ Աստ-
ուած. իբրեւ միայնակ ճանապարհ ա-
տուածային հարկաւոր և թանկագին
չորհրդներն ստանալու, իբրեւ պայման
Աստուծոյ ողորմութիւն ստանալու.
Իբրեւ փառաստուր իրաւունք մտնեալու-
թագաւորին թագաւորաց. իբրեւ
սրբութեան ճանապարհ, որ զմեզ կը հե-
ռացնէ աշխարհայիններէն և կը ամենի
զէպ'ի հոգեւորներն. իբրեւ կրօնի նը-
պասակ և տուող գլխաւոր բարութեան:
Կը խօսի թէ՛ առ ո՞ր պէտք է ուղղենք
մեր Աղօթքը և աղօթելու ժամանակ
որպիսի բարեպաշտական սուրբ ըզ-
գացմունքներով լցուած պէտք է լի-
նինք. ի՞նչ մի բան կը հաստատուի, որ
Աղօթքն է մարդոց համար մեծ պարգա-
ս-որոշիւն և իրաւունք. և թէ՛ անգա-
ղար աղօթքն ո՞չ այլ ինչ է, եթէ ո՞չ
շարժումն հոգւոյ առ Աստուծոյ: Այնու-
հետեւ Տէրութեան աղօթքը մասն
առ մասն կը բացատրէ և կը վերջա-
ցնէ հետեւեալ համառօտ, բայց
սքանչելի խօսքով. «Եթէ Տէրութեան
Աղօթքն մեք ջերմեռանդութեամբ
կ'աւանդէք, պէտք է ուրեմն մեր կեանքն

եւս համաձայն վարել մեր խնդրու-
ածոց»:

Ահա ամիկ ամբողջ դասագրքի պա-
րունակութեան համառօտ քննարկը:

Թէ ինչպիսի վսեմ և ճշիւ կերպով
բացատրած է այս ամենը, ընթերցողաց
հասկացնելու կամ գոնէ փոքրիկ ծա-
շակ մի տարւել համար պատշաճ կը
համարինք իւրաքանչիւր մասէն ինչ
ինչ հաստուածներ յառաջ բերել. թէ
եւ մեզ համար ամբողջ դասագրքն
ծայրէ ի ծայր մի և նոյն վսեմութիւ-
նը, ճոխութիւնը և արժանիքն ունի.
Բայց որովհետեւ յօդուածիս համառօ-
տութիւնը չը ներեր, եթէ ո՞չ ամբողջն
գոնէ մեծ մասը աստ օրինակել. ուս-
տի սրբութեամբ քննել համառօտ
հաստուածներ միայն առնուել:

Կրօնի գոյութիւնը խղճմանքով
հաստատուել ժամանակ կ'ասէ, «ԹՂՃ
ՄԸՏԱՆՔՆ Է հոգւոյ մի այնպիսի զօ-
րութիւն, որ մեզ կը հասկացնէ մեր
պարտաւորութիւնն և նովաւ կը զաւ-
նադանեմք բարին՝ չարէն...»: Հոգւոյ
այս ներքին զօրութիւնը, զոր խղճմանք
կ'անուանեմք կարող է բացուիլ և լու-
սաւորուիլ հոգեւոր անդով: Բայց սը-
նունդը երբեք չէ կարող ստեղծել
զայն: Ինչպէս որ մարդոց միտքն ըն-
դունակ է կատարելագործուելու եւ
լուսաւորուելու, բայց ինքն պտուղ
չէ աննդեան, նոյնպէս և խղճմանքը:
Այդա թէ ոչ, զսուր կը խօսէին մարդոց
հետ ճշմարտութեան վերայ, եթէ
խղճմանքը ծնուած չը լինէր մարդոց
հետ: Սորա տարացոյցն մեք կը տես-
նեմք, որ ամենայն հասակի, ամեն
աստիճանի, թէ՛ լուսաւորեալ և թէ՛
կոյր մարդիկ, ամեն աշխարհի և ամեն
վիճակի մէջ, միշտ կը լսեն խղճման-
քի ձայնն և ո՞չ մի կերպով չեն կարող
լսեցնել և կտրել այս ձայնը: Նոյն
պէս կը հաստատուէ, որ խղճմանքը ծը-

նունդ չէ ո՛չ ելի-լի և ո՛չ հա-սն-թեան
և ապա կը յարէ . « Այսպէս կը հա-
տառուի ահա՛, որ խղճմաները ա-
ռաքին իրաւութեանց ծնունդ չէ, այլ
յայն է Աստուծոյ յայն Արարիչն » :

Հաւատոյ վերայ խօսելով՝ կ'ասէ .
« Հաւատն է մի առաւածային ներ-
գործութիւն մարդոյ հոգւոյ վերայ և
կարելի չէ, որ ծագած լինի նա մեր
մտքէն, այլ Հոգին Սուրբն է, որ կը
ծնանի մեր մէջ ճշմարիտ հաւատ : Եւ
արդարեւ՝ եթէ քննեմք հասարկ ա-
խոյն, կը տեսնեմք պարզապէս, որ հա-
ւատը չէ կարող ծագիլ մարդէն : Վասն
զի Աստուծոյ յայտնած ճշմարտու-
թիւններն մարդոյ մտքով գտնուելու
ճշմարտութիւններ չեն : Բաց յայտ-
նանէ, մեր ընդունակ չեմք առանց
Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեան ընդունիլ
մեր մտքով հաւատոյ ճշմարտութիւն-
ներն և նովաւ փրկուիլ : Վասն զի՝ մեզ
բը հեռացնելով զմեզ Աստուծմէ խա-
ւարեցուցած է մեր միտքը, ինչպէս
կ'ասէ Առաքեալն Պօլոս . « Քանզի
չնշաւոր մարդ ո՛չ ընդունի զՀոգւոյն Աս-
տուծոյ : զի յիմարութի է նմա, և ո՛չ
կարէ գիտել եթէ հոգեպէս քննիցի » .
Ա. Կորն. Բ. 14 . . . : Հոգին Սուրբ
կը ներգործէ մարդոյ վերայ, որ մար-
դոյ մէջ ծնանի հաւատ՝ արտաքին մի-
ջոյնելով, Աստուածաշունչ Քրիստի ըն-
թերցանութեամբ, աղօթքով և Ակե-
ղեցական խորհրդներով : Այս արտա-
քին ներգործութիւնը միշտ պէտք է
կոտորած լինի ներքին ներգործութե-
հետ : Մարդն եւս պէտք է աշխատի
իւր կողմէն, որ արժանանայ Աստու-
ծոյ ողորմութեանը » :

Վերջապէս Աղօթքը բացատրելու
ժամանակ կ'ասէ . « Աղօթքը պէտք է
լինի Բարի Բարով, յորմէ և կախուած են
բոլոր զգացողութիւններն և պէտք է
լինի ո՛չ թէ հարկադրութեամբ և յանդա-

թեամբ, այլ ազապութեամբ և ուրախ-
ութեամբ, որովհետեւ մեք կը կատարեմք
մի մխիթարական պարտաւորութիւն :
Աղօթքը պէտք է լինի սիրով, որովհե-
տեւ մեք կը մօտենանք Հօր Աստուծոյ,
որ կը սիրէ զմեզ և մեք եւս պարտա-
կան եմք սիրել զնա ամեն բանէ առա-
ւել : Աղօթքն պէտք է լինի Զերմեան
Դո-թեամբ և ճշմարիտ յանդիմութեամբ, որ
ստանաւք Աստուծմէ մեր խնդրուած-
քը : Այս անասի աղօթքը ընդդէմ է
մարդկանց կեղծաւորութեան և սուտ
բարեպաշտութեան, սրբ միայն շրթուն-
քով կը պաշտեն զԱստուած և չ'ու-
նին ջերմեանդութիւն առ Աստուած :
Երբ կ'աղօթեմք, պէտք է մեր կողմէն
եւս աշխատեմք գործ դնել այն միջո-
յններն, զոր Աստուած մեզ կը ապա, որ-
պէս զի մեր գործը և կեանքը համա-
ձայն լինին մեր աղօթքին » :

Արշուառմբ, որ բարեմիտ ընթեր-
ցողք գոհ կը լինին դասագրքին պա-
րունակութեան մասին այսչափ փոք-
րիկ ծանօթութենէն :

Գալով դասաւորութեան, կ'ա-
սեմք, այնպիսի դասաւորութիւն մի
ունի, որ ուսանող մանկան սրտին եւ
հոգւոյն հետ կը խօսի : Կամ ուրիշ
կերպով ասեմք, ուսանող մանկան լոկ
ճշմարտութիւն չ'աւանդէր, որ շատ
անգամ անպտուղ կը լինի, այլ և ման-
կան սիրան և հոգին զարգացնելով կը
բարձրացնէ : Քրիստոնէական ուսման
մէջ ամենէն աւելի այս եղանակն ա-
ռաւել շնորհական եւ օգտաւէտ է .
վասն զի Քրիստոնէութիւնը լոկ գի-
տութիւն չէ, այլ էապէս կեանք մի է,
որոյ յարատեւութեան համար ան-
շուշտ սնունդ հարկաւոր է : և այս սը-
նունդն է Քրիստոնէին սրտի և հոգւոյ
զարգացումն հանդերձ ճանաչողու-
թեամբ քրիստոնէական ճշմարտու-
թեանց և պարտաւորութեանց :

Այս ամեն օգուտէն յատկաւ թիւներն տեսնելով՝ ամենայն վրաս հաւթեամբ և լի յուսով՝ կրօնի ամեն ուսուցչաց խորին ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք, և կ'առաջարկեմք, որ սիրով եւ յօժարութեամբ ընդունին Վարժարանաց մէջ և աւանդեն Հայ մանկանց: Մէք համոզուած եմք, որ երբ կրօնի դաստիարակներն լաւ կերպով ուսուցանեն մանկանց, սակաւ ժամանակէն մեր ակնկալածէն աւելի պիտի փայլի օգուտը: Մեր համազումն և հաւատքն այն է, որ մինչեւ Քրիստոնէութեան ուսումն Ազգային դաստիարակութեան հիմունք չը լինի, միշտ կազն 'ի կազն պիտի ընթանայ, բնաւ չը պիտի յառաջագիմէ, և եթէ քիչ շատ յառաջագիմէ եւս, առաւել Հայ ընկերականութեան փաստակար պիտի լինի, քան օգուտակար: Երբ ազգային դաստիարակութեան չէնքը Քրիստոնէական կրթութեան վերայ բարձրանայ, միայն այն ժամանակ կը յուսամք, որ Ազգին մէջ եղած դպրոցներն Հայրենեաց և Եկեղեցւոյ նպատակին պիտի ծառայեն: Վասն զի ինչպէս ակն յայտնի կ'երեւի դաստիարակութեան ներկայ անկերպարան վիճակէն, որ ուրիշ բան մը բրած չունի եթէ ոչ Հայ մանկտին զուրկ սրբոյ եւ մտաց զարգացումէ, հարեւանցի կերպով միայն կը դրօշմէ ինչինչ դիտութեանց մէջ. որով Ազգին վիճակն հետզհետէ աւելի կը վաւթաբանայ և կը դիակնանայ. վասն զի երբ ազգի մը անհատներու սրտին մէջ պէտք եղածին չափ կրօնի սէրը տեղ չունի, ըսել է նոյն ազգին կենդանական զօրութիւնը սպառած է: Մի այս պիտի կայութեան հետեւանքը ազեւտալի է, մանաւանդ մեր Ազգին նման Ազգի մը, որոյ կեանքը եւ անունը ընդ միշտ կրօնին եղած է:

Ի՞նչ ՊԵՏԻ ԼԻՆԷՐ ԸՆԿԼՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՎԻՃԱԿԸ . ԵԹԷ ՔՐԻՍՏՈՆԵՍԻՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵ
ԲԵՒՆԷՐ ԲՆԵՒԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՎԵՐԱՅ

(Հարեւանակութիւն, տես թիւ 2.)

Արդեօք գերիներն բարձրացած են, նոքա եւս իրենց տեսարց նման աւնորէն էին. նոքա մի և նոյն զուարճութեանց և մի և նոյն պատուոյ մասնակից կը լինէին, մի և նոյն կրօնքն ունէին և այս եռանդուն կրօնն բարոյական կանոնաց փոփոխման մասին եղած ամեն յոյս իսպառ կը ջնջէր: Այլ ևս գիտութիւնք յառաջանալու տեղ յետոյս յետոս կրննթանային և արուեստներն կ'անկանէին 'ի կործանումն: Փիլիսոփայութիւնը միմիայն տեսակ մի ամբարշտութիւն կը տարածէր, որ առանց կոտորածանման առաջնորդելու, մեծամեծաց մէջ անաստուածութեան մեղքեր և թշուառութիւններ ծնանելով, ստորայնոց առջեւ ալ սնապաշտութեան չարիքներն կը դիզէր: Եւ միթէ կարելի էր յառաջագիմած համարել մարդկային ազգը՝ Կապիտոլիոնի չաստուածոց չհաւատալուն և կուսքերն անարգանք մերժելուն համար: Տակիտոս կը հաստատէ որ տակաւին գաւառաց խորքը կը գանուէր բարոյականութիւն. բայց այս գաւառներն սկսած էին ընդունիլ քրիստոնէական կրօնն, որով մեր իրաւունք կ'ունենանք վերահաստատիլ մեր կարծեաց մէջ թէ՛ քրիստոնէութիւնը տակաւին հանրածանօթ չէր և բարբարոց իրենց անտառաց խորերէն մեկնած չէին: Կարով հռովմէականաց զինուորական դասուն, որք հաւանականաբար մասն առ մասն բաժնած էին կայսրութիւնը իւրեանց մէջ, սոքա եւս մնացեալ քաղաքացւոց նման ապականուած էին բարոյք, և թերեւս

կը գերազանցէին զայն՝ եթէ Վոթայ
և Վերմանացոյ զինուորական խում-
բերուն մէջ չ'առնուէին : Այս տեղէն
կ'իմացուի որ՝ քաղաքական երկարա-
տեւ պատերազմէ և ընդհանուր կանդ-
մանէ մը զինի , որ երկար դարեր տե-
ւեց , մարդկային ազգը՝ աւերակաց
վերայ թափառող քանի մը անձանց
իշխանութեան ներքեւ նուաճուե-
ցաւ : Այլ որքա՛ն տարիներ պէտք ե-
ղան սոյն ժողովրդական ծագին , իւր
ոստերն անշափ աւերակաց վերայ տա-
րածելու համար : Այսպիսի ժամանակ
մոռացուած և անյայտացած գիտու-
թիւնները չը վերանորոգեցան , և ար-
դեօք մանկական ի՛նչ վիճակի մէջ պի-
տի գտնուէր այսօր ընկերականութիւ-
նըն : Ինչպէս որ քրիստոնէութիւնն
փրկեց մարդկութիւնը ընդհանրական
կործանումէ մը՝ բարբարոսներն դար-
ձուցանելով ի հաւատս եւ քաղաքա-
կանութեան ու արհեստից բեկորներն
հաւաքելով , այսպէս ալ փրկած պիտի
լինէր նա շռովմէական աշխարհն իւր
յատուկ ապականութենէն , եթէ այս
աշխարհը օտար զինուց իշխանութե-
տակ չընկճէր : Արօնը մը ինքնին կա-
րող է վերանորոգել ժողովուրդի մը
սկզբունքներն :

Արդէն Քրիստոնէական կրօնքն ըս-
կրած էր բարոյականութեան հիմուն-
քն վերանորոգել : Նախնիք կընդու-
նէին որդեսպանութիւնը և լուծումն
ամուսնութեան Սուրբ կապնն , որ ի-
րօք ընկերութեան առաջին կապն է ,
նոցա ողջմտութիւնը ու արդարասի-
րութիւնը իրենց հայրենեաց կը վե-
րաբերէր և բնաւ իրենց երկրի սահ-
մաններն չէին անցնիր : Հասարակ ժո-
ղովուրդն քաղաքացւոյն մասնաւորա-
պէս ունեցած սկզբունքներէն տար-
բեր սկզբունք ունէր : Նոցա մէջ արտ-
կէշտութիւնն ու մարդասիրութիւնը

առաջնութիւննց կարգը դառնաւ
չէին , ամենաբարոյամարդ դասն դե-
րեաց դասակարգն էր , իսկ ընկերու-
թիւններն կը ծախային շարունակաբար
ժողովրդային անիշխանութե և բռ-
նապետութեան մէջ : Ահա այս ամեն
չարեաց առաջն առնելու դարմանը
ցուցուց քրիստոնէութիւնն մարդկու-
թեան , փրկելով ներկայ ընկերութիւնն
յայնցանէ :

Քրիստոնէից նախկին դառնու-
թիւնն և չարչարանաց սատակութիւ-
նըն յոյժ կարեւոր էր , պէտք էր որ նա
ուսնենար իւր սրբութեան նահատակ-
ներն , քանի որ կը գտնուէին աշխար-
հի վերայ անպատիւ օրինազանցու-
թիւններ , պէտք էր այն , որ նա ու-
նենար մոխրով և քրձով ծածկուած ա-
պաշխարողներ , քանի որ ժամանակի
հաւատն կը թոյլտարեր ամենամեծ
մեղքերն՝ ընդդէմ բարուց , պէտք էր
որ ունենար նա Վստուածապաշտու-
թեան դիւցազուններ , քանի որ կը
գտնուէին բարբարոսութեան ճիւղ-
ներ , միով բանիւ , պէտք էր որ քրիս-
տոնէական կրօնն ունենար իւր ըմբիշ-
ներն ու տեսարանները թէպախտի ա-
նապատաց մէջ , որպէս զի կարենար
խղել և ազատել կրկիսի պատերազմաց
մէջ խաբու տղականուած ժողովուրդ-
մը : Աւրեմն ամենայն իրաւամբ կա-
րեմք անուանել զճիստու Քրիստոս ,
նիւթական իմաստով քրիստոնէական ,
պէս որ է , բարոյական իմաստով , իւր
ճանապարհորդութիւնն երկրի վերայ ,
մարդկաբար իսկ խօսելով , աշխարհիս
վերայ արտահայտած ամենամեծ դէպք
մ' է , քանզի Վեատարանի բարոյու-
թենէն զինի աշխարհի երեսը մի նոր
կենդանութիւն ստացաւ :

Մենք կը սրտմխմք դարուս փիլի-
սոփայութեամբը , բայց արդարեւ ,
փիլիսոփայութենէ վար չը մնար բնաւ

տնն ճարտարութիւնն, որով մենք կը ճառենք Քրիստոնէական դատաւարութիւնն: Աւետարանը, ըստ աւանդելի փոփոխեց մարդկութիւնը, նա խիստ մեծ քայլ մի առնել տուաւ անոր՝ գէպ ի կատարելութիւն: Այլը նկատենք զայն իբր մի ամենամեծ ուսումն կրօնական, որով մարդկային ազգքն վերածնեցաւ, այն տունն ամեն դժուարութիւններ եւ անբարշտութիւնէ յառաջացած ամեն խաբէութիւններ խաղաւ կ'անհետանան: Հաւանական չէ թանա ազգաց վիճակն մեր արդի վիճակին հետ, կը տեսնենք որ նոքա բարոյական մանկութեան հասակ մը ունէին: Եթէ պատահած ալ էն նոցա ժամանակ երբէմն երբէմն բազում բռնութիւններ, սակայն այսու բնաւ այն ճշմարտութիւնն չեղծիր և չը ջիւթիր: Անբեկմտ եմք, որ քրիստոնէութիւնն չորհեց մեզ գիտութեանց նոր լոյսեր, այս հունձ մ'է՛ որ ժամանակով հասունցած ժողովրդի մը կը վերաբերի. այս կը համարձակեմք ասել, աշխարհի ներկայ վիճակին պմե նայարմար կրօնք մ'է. ինչպէս որ Մովսիսական կրօնն իւր ժամանակին Քրիստոնէական կրօնը երկնից մէջ հաստատեց միայն Աստուծոյ գոյութիւնը, և երկրի վրայէն ջնջեց գերութիւնն:

Միւս կողմանէ, եթէ նորա խորհուրդները, ինչպէս որ ներկայացուցինք, նկատուին իբրեւ կազապար բռնութեան կրօնից, բնաւ անհաճոյ չը պիտի լինի այս մեծահոգի անձանց համար: Քրիստոնէութեան ճշմարտութիւնները արդարութեւն հնազանդութիւն պահանջելէ դատ, այս մասին խիստ բարձր կրթութիւն և գործաւորութիւն եւս կը պահանջեն:

Այս գիտողութիւնն խիստ իրաւացի է. քրիստոնէական կրօնն, զոր Քարբարատաց կրօնք համարել ուզեցին

անոնք, փիլիսոփայից մեծ հաւատքն է, և կարելի է ասել որ Պլատոն զայն նախագուշակեց: Այլ միայն բարոյականութիւնն, այլ և Սկրատայ աշակերտին վարդապետութիւնը, զգալի նրմանութիւն մ'ունի: Աւետարանական վարդապետութեան:

Տասիէն այսպէս կը համոզուտազրէ զայս.

«Պլատոն կը հաստատէ, որ բանն Աստուծոյ կարգադրեց և տեսանելի ըրաւ տիեզերքն, և թէ՛ բանին Աստուծոյ ծանօթութիւնն գրաւ աշխարհի վրայ երջանիկ կեանք մի և յետ մահ հուան երջանկութիւն պատրաստեց: Գարձեալ թէ՛ հոգին անմահ է, մեռեալք յարութիւն պիտի տունեն, և վերջին դատաւտան պիտի լինի բարեաց և չարաց համար, ուր իւրաքանչիւր ք պիտի ներկայանայ իւր մղութեամբն ու առաքինութեամբը, որք պատճառ պիտի լինին յաւիտենական թշուառութեան կամ երջանկութեւն:

«Երջապէս, կը յաւելլու Տասիէն, Պլատոն այնչափ մեծ և ճշմարիտ գաղափար մի ունէր բարձրագոյն արդարութեան վրայ, և այնչափ կատարելապէս կը ծանաչէր մարդկան ապականութիւնն, որ ցոյց տուաւ թէ՛ եթէ վերին աստիճանի արդար մէկն յաշխարհ գար, այնքան հակառակութիւններ պիտի գտնէր իւր գէմ, որ մինչեւ անգամ պիտի բանտարկուէր, թընտամանուէր, ձաղկուէր և վերջապէս պիտի խաչուէր այնպիսիներու ձեռամբ, որք անկրաւութեամբ լի բլրով հանդերձ, իբրեւ արգար պիտի համարուէին»:

Քրիստոնէութեան հակառակորդներն, այնպիսի գրից մէջ կը գտնուին որ խիստ դժուարին է նոցա չը ծանաչել նոյն վիճակի ստութիւնն, և թէ պիտի նոքա, որ քրիստոնէութիւնն

Ի Վաթնայ եւ ի Անտաղայ կազմը
ւած Արօն մի է, գիւրաւ կարելի է յա-
ռաջ բերել (Հռոմայեանի դպրոցներն,
որոց մէջ կը գտնուէին այնպիսի գաղա-
փարներ, որ բաւականին տարբեր էին
քրիստոնէական ճշմարտութիւններէ :
Իսկ ընդհանուակն, եթէ տեսն որ
Աւետարանական Այրդաստութեան
թիւնն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ նախ
նեաց փիլիսոփոյական վարդապետու-
թիւնն, ինչպէս ուրեմն նոյն փիլիսո-
փոյը կը մերժեն զայն :

Այն մարդիկն որ քրիստոնէութեան
մէջ կը նշմարեն միայն հին գիմնական
թիւններ երկնից, մարտական եւ նշա-
նայ եւ այլն վերայ, նոքա իսկ չեն եղ-
ծեր բնուէ ոյն կրօնի մեծութիւնն,
ուստի կը հետեւի թէ նա միշտ խո-
րին եւ շքեղ պիտի լինի իւր խորհրդոյ
մէջ, հին եւ նախնական իւր աւանդու-
թեանց մէջ, որք այս նոր ճանապարհ-
հաւ պիտի ընթանան աշխարհի որո-
ւոյնի մէջ անցայտանալու : Արորինակ
բան է, անշուշտ, որ անհաւատու-
թեան ամեն տեսակ մեկնութիւննե-
րին չը պիտի կարենան քրիստոնէութեան
նուատաւայնել կամ փոքրկացը-
նել :

Գաղով Աւետարանական բարոյա-
կանութեան, արդէն բովանդակ աշ-
խարհ միահաւան է նորա գեղեցկու-
թեան մասին : Այս առաւել պիտի
տաւածուի ու գործադրուի եւ մարդիկ
աւելի լաւ պիտի ճանաչեն իրենց ճշը
մարտ օգուտն : Բազմաթիւ գիտու-
թիւնն կարի սահմանափակուած է,
նորա կատարելութեան աստիճանը,
սահմանադրական դրութիւն է, որ ինչ
պէս ցուցուցինք, քրիստոնէութեան
ճախուսն առած է : Բայց Արօն մի, ու
րոյ սկըզբներն բարոյականութեան
եւ առաքինութեանց հաւաքածոյ մըն
է, այնպիսի կրթութիւն մը կրնայ հա-

մարուել, որ կարող է ընել ամեն
տեսակ օրինաց թերին եւ լինել մի-
ջոյ երջանկութեան ի ձեռս խնամ-
նոց եւ արդարոյ : Թերեւս օր մի կա-
ռավարութեանց տեսակներն, ի բոյ
առեալ բռնապետութիւնը, միակեր-
պին, եւ հաւանին ընդունիլ բարոյա-
կան եւ կրօնական պարզ օրէնքներն, որք
ընկերականութեանց հաստատուն հի-
մունքն են, եւ մարդկան ճշմարտ օ-
րէնքն :

Նոքա, որք կը ջանան հնութեամբ
արդարանալ եւ կամեն հաւանեցնել լու-
մեղ իրենց վարդապետութեան, կը
մոռանան միշտ, որ ընկերական կար-
գին մի եւ նոյն չէ եւ չը պիտի ալ ըլլայ :
Այլ բարոյականութեան մեծ դրութեան
թիւնն կը պակսի, գէթ հարկադրել
կարողութիւն մը կարեւոր է մարդ-
կան համար, շին հասարակապետու-
թեանց մէջ, ամենէն բազմաթիւ կար-
գին, ինչպէս յայտնի է, գերեաց գա-
սակարգն էր : Այլ կարողութեան ենթա-
կուած էին ուրիշ մարդոց իշխանու-
թեան, ժողովուրդը կոյն, այլ ազ-
գեր ոչ երբէք :

Վաղմատուածութեան կրօնն, որ
բոտ ամենայնի անկատար էր, ընկերա-
կանութեան այս անկատար մասին մի-
այն կարելի էր յարմար դատուել, ու
բովհեան իւրաքանչիւր ուսուցիչ ինք-
նիշխան պաշտօնեայ մ' էր, որոյ սոս-
կալն բռնութիւնն, ինչպէս գերին բրո-
նի պարտաւորութեան կ'ենթարկէր,
եւ ինչ տեղ որ բարոյական դրութեանը
չէր կրնար հասնիլ, չղծայն ի գործ կը
գնէր : Արատաշտութիւնն լծուտն
առաքինացնելու գերազանց յատկու-
թիւնը չունենալով, ստիպուած էր լծոյ
տալ որ նա գործէ եւ սպրի իրենւ չա-
րագործ :

Բայց իրայ ներկայ ընթացքին մէջ,
նիկ կարող է նուաճել ազատ եւ պաշտօ-

նէի աչքէն հեռի եղող գեղացիներու խումբ մի : Ո՛վ կարող է , մեծ մայրութեան մը արուարձանաց մէջ անկախ բազմութեան մեղաց առաջն առնուլ , առանց սցնդիսի կրօնի մը , որ կենաց ամեն վիճակին համար պարտաւորութիւն և առաքինութիւն քարոզէ : Վերցուցէք լուստարանի վարդապետութիւնն , և ահա ամեն գիւղի մէջ ոստիկանութիւն , բանտ եւ դահլիճ պէտք պիտի ըլլայ : Փոխադարձաբար , եթէ կռապաշտութեան բազմութիւնն կանգնէին արդի ժողովրդաց քով , եթէ ընկերականութեան այսպիսի վիճակին մէջ , յորում գերութիւնն ջնջուած է , Վոլ Զեյֆալ եւ Պրոնիկ Լապլէլ պաշտուէին , անշուշտ մարդկային ցեղն վերջացած պիտի լինէր :

Լուստահ հոս է նոցա մեծ վրիպանքն , որք կը գտնեն բազմատոտուածութիւնը , բարոյական զօրութիւնն կը բռնականէն որոշելուն համար . և որք մի և նոյն ժամանակ կը պարսաւեն քրիստոնէութիւնը հակառակ դրութեան մը հետեւելուն համար : Արքա չեն տեսներ բնաւ որ բազմատոտուածութիւնն կը վերաբերէր գերեաց բազմութիւն խմբի մը , հետեւաբար սախտուած էր երկնջիլ մարդկային ազգը լուստարելէ . նա պարտաւորուած էր ամենայն ինչ մասաց տալ և ոչ ինչ չառնել հոգւոյ դաստիարակութեան համար : Իսկ ընդհակառակն քրիստոնէութիւնը , որ կ'ուզէր գերութիւնն ջնջել , պարտաւորեցաւ յայտնել մարդկան իրենց արժանաւորութիւնն եւ ուսուցանել նոցա արդարութեան և առաքինութեան վարդապետութիւնըն : Պէտք է ասել , որ աւետարանական կրօնն ազատ ժողովրդի կրօն է , որովհետեւ սա կը միայնէ բարոյականը կրօնականին հետ :

Վերջապէս ժամանակ է որ մենք դարձուրինք այն վիճակին վերայ ուր ապրած էմք քանի մը տարիէ ՚ի վեր : Թո՛ղ մտածեն այն ցեղին վրայ որ յերեւան կը գտնուէր քաղաքացի և գիւղերու մէջ . այն մանուկներու վրայ , որք յեղափոխութեան ժամանակ ծընած լինելով , բնաւ չեն լսած ոչ լուստուոյ վրայ խօսուիլը , ոչ իրենց անմահութեան վրայ և ոչ պատմոյ ու վարձատրութեանց վրայ , որք պատրաստուած են իրենց համար միւս կենաց մէջ , Թո՛ղ մտածեն այն խեղճերու վրայ , որք հնոյն նման ազգ մը պիտի կազմեն , եթէ վերաց պէտք եղած դարմանն ընելու փոխ չը տարուի : Լրդէն ցաւալի աստանշաններն սկըսած են կազմուիլ , եւ անմեղութեան հասակն շարժախուած է բազմատեսակ մեղքերով : Թո՛ղ փիլիսոփայութիւնը , որ յետ այս ամենայնի , չէ կարող միջամուխ լինել աղքատաց քով , բաւականանայ մեծատանց սրահներուն մէջ բնակելով , և գէթ հիւղերը կրօնին թողու , և մանաւանդ թէ , աւելի ուղիւ և իւր անուան արժանի , Թո՛ղ նա ինքն թող տայ որ կործանին այն պատուարներն , զորս ջանաց ցարդ բարձրացնել մարդոյ և նորա Լրարչին մէջ :

(Դարձնալիք)

Ա Ռ Ո Ղ Զ Ա Կ Ա Ն

(Դարձնակութիւն . տես թիւ 2 .)

Ահա այսպիսի փառքի մը սահմանուած է մարդկային ազգը , ուր հասնելու համար հարկաւ ճանապարհ մի կայ , այն , և ահա այն ճանապարհը , այն ճշմարտութիւնը և այն անպատում երջանկութիւն փառաւորուած կեանքը նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս և բրիս-

անխելութիւնն է . անով միմիայն կարող եմք հասնիլ մեզ համար սահման ուսմ երանական վախճանին :

Մարդկան ազգի մէկ հատիկ վորդիլ ու բարերար Յիսուս Քրիստոս իւր կեանքն ու խօսքերը տուաւ օրինակ և առաջնորդ դէպ իրեն դիմելու , իրեն հասնելու և զինքը վայելելու :

Արդ ցանկութեան և հեշտախտութեան գործքերը ատելի են Յիսուս Քրիստոսի , նորա վարուց և կենսատու խօսքերուն հակառակ են ամեն չարութիւնք :

Կա հեշտախտութեան գործքէն յառաջ խորհուրդն արգիլած է . քան զի կրտէ , “ Յանկանալու մտք կնոջ երեսը նայողը շուտ թիւն կրնէ ” . ուրիշ տեղ մի եւս , “ Սրտէն ելած խորհուրդներն են , որ զմարդ կը պղծեն ” : Եւ յիրաւի , փուշը փոխանակ երեսէն քաղելով արմատը զօրացնելու , սէտք է արմատէն խլել . անպարկեշտ խորհուրդները կարող են ամեն ակնածութիւն և պարսք մոռացնել , և օր մի չարութիւնը պողպատէրէլ . ուրեմն խորհրդոց մէջէն խլելու է չարութեան արմատը : Վասն զի “ Ներսէն , մարդուն սրտէն չար խորհուրդներ կելնեն , շնորհիւն , պոռնիկիւն , գիճոռիկիւն , սպառնութիւն , գողութիւն , ագահութիւն , չորութիւն , նենգութիւն , չարակեանքութիւն , հայհոյութիւն , ամբարտաւանութիւն , անզգամութիւն . այս բոլոր չար բաները ներսէն մարդուն սրտէն կելնեն և ասոնք են մարդը պղծողները ” , (Մարկ .) Տեսա՛ն մերոյ այս խօսքերուն հետ եթէ Պօղոսի Ա . Կորնթաաց 2 . գլուխն ալ ուշագրութեամբ և հեղութեամբ կարգաբար կը տեսնէք , որ վաղաշու ցանկատարութեաւ առջեւ արքայութեան ճանապարհը դոյ է . քանզի առաքեալն եւս ցոյց կը տայ , որ այնպիսիներն Աստուծոյ

արքայութիւնը չը պիտի ժառանգեն քանզի անաստուած հեթանոսաց անասնական հաճոյքէն յառաջ եկած պղծութիւններն են :

Ուրեմն ցանկութեան կիրքն ևս զմեզ այս կենցաղոյս մէջ թշուառացնելէն յետոյ Աստուծոյ արքայութենէն նորա ամենաքաղցր տեսութենէն ալ պիտի զրկէ եւ մեր յաւիտենական կենաց երջանկութիւնը մեր ձեռքէն յափըշտակելով մշտնջենաւոր թշուառութեան պիտի մատնէ : Ո՛հ , և ի՞նչ յեմարութիւն . բերկրանք և երջանկութիւն վայելելու անեղանօք բանի մէջ հետեւիլ , և նոյն բանով չարաչար տանջուիլ , կրկին կեանքով ալ թշուառանալ . որչանի հակառակ է մարդկային դատողութեան և վեհութեան : Մինչդեռ եթէ հոգեւոր բարեաց , ճշմարիտ եղբայրսիրութեան , առաքինութեան և սրբութեան հետեւիք , կրկին կենաց մէջ ալ երանելի պիտի լինիք . սնոտի և անցաւոր հաճոյք մի զոհելով , ճշմարիտ , հաստատուն և անվախճան բարիքն ու բերկրանքը տիտի ստանաք հանդերձեալ կենաց մէջ , ուր աներկիւղ և անկասկած պիտի վաշիւէք այն ամեն քաղցրութիւնն ու մեծութիւնը զոր ձեզ համար պատրաստած է ձեր երկնաւոր Հայրը :

Որչանի ամօթալի է քրիստոնէից համար որ երջանկութիւնը կիրքերու եւ ցանկութեանց մէջ կ'որոնեն : Ես կամա՛ցեմ , որդեակիւք իմ , երբ փիլիսոփայի մի սա խօսքերը կը յիշեմ . “ Երջանիկ է , կրտէ , այն մարդուն կեանքը , որուն սիրտը կիրքերէ ազատ , անընկճելի , անդրգուռելի և հաստատ է . երկիւղէ և ցանկութենէ ազատ է . իրեն համար մէկ հատիկ բարի համեստութիւնը կը սեպէ , և մէկ հատիկ չար փառամարտութիւնը ” :

Մտածեցէ՛ք , որդեակիւք իմ , դուք

քրիստոնեայ զաւակներ, դուք Աստուծոյ որդիներ և Յիսուսի Քրիստոսի ժառանգակից լինելու կանչուած էք. դուք քահանայութիւն, թագաւորութիւն, ազգ տուրք, Աստուծոյ սեփական ժողովուրդ անուանուած էք և այսօր երջանկութիւնը անհամեստութեան եւ վատթարութեան մէջ կը բնառէք. դուք՝ որ Քրիստոսի սիրով շարշարանաց և մահուան արդեամբը փրկուած եւ ՚ի սբո-ւ-թի-ն կանչուած էք ու չէ թէ ՚ի պղծո-ւ-թի-ն. դուք ժողովուրդ մի կը կազմէք ուրիշ կը յառաջանան ուսուցիչք, դատաւարակք, քահանայք, վարդապետք, եպիսկոպոսներ, պատրիարքներ և կաթողիկոսներ, որք առաջնորդ պիտի լինին կուրաց և լոյս՝ խաւարելոց. արդ եթէ այժմէն այդպիսի կիրքերով տոխրիք և ունեւորանաք, ալ սր վիճակնուդ մէջ պիտի կարողանաք աննոյմէ ազատիլ եւ ձեր կոչման արժանանալ: Գուք ազգ մի էք, որ զԱստուծոյ ձեզ Հայր կ'անուանէք և նորա կամբը չէք կատարեր, իսկ նորա կամքն է սբո-ւ-թի-ն. քանզի Աստուծոյ կ'ասէ. «Ես սուրբ եմ, պէտք է որ դուք ալ սուրբ լինիք». նոյնպէս առաքեալն եւս կ'ըսէ. թէ «Աստուծոյ կամբը ձեր սուրբ լինելն է»:

Աւրեմն ամեն չէ՞ ձեզ որ հեթանոսաց գործքերով ապականուիք. ինչ տարբերութիւն պիտի լինի ճշմարտութեան և ստութեան մէջ, երբ երկուքին հետեւողք ալ մի և նոյն ճանապարհը կրնժանան. ինչ է Աստուծոյ ժողովրդեան և կուց պաշտօնէից տարբերութիւնը, միթէ միայն անունն է. — ո՛չ. քանզի լոկ անուներ ոչինչ օգուտ չունի, եթէ անուան արժանի գործ չը լինի: Պէտք է ասէք դուք այն գործերը՝ զորս հեթանոսք կը կատարէին, որոնցմէ Աստուծոյ զգուշացող

սրբութե՞ն օրէնքներ սահմանեց. պէտք է դուք եւս զգուշք աննոյմէ և ճիշմարիտ Աստուծոյ սահմանած սրբութեան օրէնքին հետեւիք. քանի որ ճշմարտին Աստուծոյ կը պատկանիք, նորա մեծ վայելութեան հակառակ է այդ ամեն խորհուրդներն ու գործքերը:

Հոյ որդիներ, Քրիստոնեայ զաւակներ, չէք ցանկար այնպիսի մանկանց նախանձեղի վիճակին, որոց համար մեր Փրկիչն ասած է. «Փող առէք այդ մանուկները, որ ինձ գան, ինչու որ այդպիսիներուն է Աստուծոյ արքայութիւնը... Թէ որ չը դառնաք և այս մանուկներուն պէս չը լինիք, չէք կարող Աստուծոյ արքայութիւնը ժառանգել»:

Մանուկ ստելով չէ թէ հասակը՝ այլ անմեղ մանկան սրտի սրբութիւնը, հեղութիւնը, խոնարհութիւնը և հնազանդութիւնը կը հանդիսացնէ և անոր նմանիլ կը յորդորէ ամեն հասակի մարդիկ. յայտնի է ուրեմն թէ հարկաւր աստեկան մանուկ ու կարող է գտնուիլ որ շարութենէ ազատ և սիրարկն ու միտքը սուրբ լինի: Ահա այն պիտիներն ու նոյն քովանդակութիւնըն է Քրիստոսի ճշմարիտ եկեղեցին, սուրբ ազգը, սեպհական ժողովուրդը, քահանայութիւնը, թագաւորութիւնը. այնպիսին է Աստուծոյ որդին, որ կարող է համարձակութեամբ կոչել «Հոյ մեր, սուրբ եղիցի անուն քո». անանկներն են որ Յիսուս Քրիստոսի քաղցր երանութեանը կ'արժանանան. «Երանի սրտով սուրբ եղողներուն ինչու որ նոյն զԱստուծոյ պիտի անանեն»:

Գուք չէք ցանկար Աստուծոյ որդի և ճշմարիտ եկեղեցւոյ անդամ լինիլ. չէք ցանկար այն մեծ երանութիւնը վայելել: Պէտք է որ ցանկայք ե-

Թէ խմտառուն լինիլ կուգէք . քանզի յիմար է այն մարդը , որ չը կամի չը բաղձայ այս աշխարհիս մէջ մտօք եւ մտքմտով առողջ լինել . անդգայ է այն որ չուղէ զինքն ստեղծող և իրեն այս քան բարու թիւն շնորհող ամենաբարի Աստուածը տեսնել . չարերն եւ մեղսասէրներն են , որ նորա տեսութենէն կը սարսափին ու կը փախչին և ահա այն ատեն կը մտանումն ամեն տեսակ չարեաց ու արականութեանց :

Քաղցր է ինձ հաւատալ որ դուք կը փախար ձեր կոչումը յարգել . ուրեմն զգուշութեամբ տեսէք թէ ինչպէս պէտք է վարուիք , որ արժանի լինիք ձեր այդ սուրբ , փառաւոր եւ երջանկաւէտ կոչման հասնելու : Զրկւոյ որ աշխարհի որ և իցէ մէկ ցանկութեամբ զբաղելով մերժէք Աստուծոյ խորախճանք , ուր ամենաբաղցր սիրով կը հրաւիրէ զձեզ՝ ձեր երկնաւոր Հայրը . չըլլայ որ մէկէնիդ , «կին ածի , միւսնիդ , թէ ագտրակ դնեցի , այլք , թէ հինգ զոյգ եղն գնեցի , չեմ կարող գալ » պատասխանելով ետ մնաք . այսինքն ձեր մարմնոյ անտի հաճոյքը կատարելով զրկուիք այն անպատում բերկրանքէն զոր ժառանգելու կոչուած էք , ո՛հ և մի գուցէ առանց առարի նութեան և որբութեան հանդերձի մոնէք այն քրիստոնէական կրօնի սահմանած քաղցր ու զմայլելի խորախճանք , ուրիշ դուրս արտաքսուելը խիստ աւժժալի և առաւել սարսափելի տանջանք է : Քանզի տեսնել այն վսեմութիւնը , նշմարել այն ակնապարար գեղեցիկութիւնն ու պայծառութիւնը և զրկուիլ անկէ և չը կրնալ վայելել զայն արգարեւ մեծ է քան զամենայն չարիս և ամենայն տանջանքէ անտանելի է . զգոյշ կայէք ուրեմն որդեակք իմ , որ այսպիսի ստիպիլ դժբաղդութեանց չը

հանդիպիք . այլ ձեր ժառանգութիւնըն ստանալու արժանաւայիր :

I.

Ամեն մեղք ու մղութիւն յիմար ու ապականուած սրտերու քաղցր կերեւին , բայց նոքա իրօք դառն են եւ մահատու , մանաւանդ ցանկութիւնը կամ վախաշ զսղտող ործութիւն : ճանձը ամենայն ուրախութեամբ կը զիմէ մեղքին վերայ զայն մեծ տխրամտօք վայելելու համար , բայց ցանկարձ նոյն խակ մեղքէն կը բռնուի և ահա այն քաղցրութիւնը , որ իրեն հեշտութիւն պիտի լինէր , մահու որդայթ եղաւ . նոյնպէս թիթեռը լոյսը վայելել կամելով փետուրները կայրէ և ինքը կը կորսուի . այսպէս ալ հեշտաւոր մղին կարծելով որ պիտի երջանկանայ իւր հաճոյից վայելումով , յիմարաբար մարմինը կը փտեցնէ և ի մահ կը դիմէ : Բայց ինչպէս անմիտ ճանձն ու թիթեռը կ'ըսեն , « Թող մեր հաճոյքը վայելենք և թող մէք մեռնինք » , նոյնպէս ալ թերևս վախճող հեշտասէրը կրակ , թող ես իմ տափանքներս վայելեմ և թող մարմինս փախի : Բայց ա՛նմիտ , չը խորհիս որ եթէ մարմինդ փախի , ալ ի՛նչ պէս պիտի առնուս հեշտութեանդ ճաշակը . այն ատեն ամեն բան դառն ու անախարժ պիտի գայ , յոժարութեամբ պիտի զոհես ամեն բան , միայն թէ նախկին առողջութիւնդ ձեռք ձգես . բայց շատ անգամ անկարելի պիտի լինի :

Հեշտափրկին գործը նաև անար համար չար ու տանելի Աստուծոյ և մարդկան , որովհետեւ իւր վայրկեանական զուարճութեան համար անձնասպանութիւն , որդեսպանութիւն և մարդասպանութիւն միանգամայն կը կու

ստորէ . քանիս ինչպէս յառ աջուց բոնիք իւր ծուծը քամելով իւր կեանքը կը մտէ , և այն հիւթը զոր ունայն տեղը կը կորուսանէ , եթէ պահէր և ժամանակին բոտ սրբութեան օրինաց և ըստ իւրում պայմանի գործադրէր , իւր նմանը իւր սիրոյ պտուղը և մարմնայն մասերը պիտի ծնանէր , իրեն միմիջաբութի պիտի ունենար իւր զաւակները և աշխարհի առողջ ու խելացի մարդիկ պիտի ընծայէր . բայց հիմա ոչ ինչ :

Կեն բանին իւր անձէն կը զահէ , որ պէս զի իւր նմանը ծնի . և այն հեշտութիւնը , որ այդ գործողութեան մէջ տարաւորուած է , միմիայն մարդ ծնանելու և մարդկան ազգը յարատեւ պահելու համար է , և ոչ թէ մարդկան ազգը իրենց սիրտն իրենց առաջին տարրին մէջ ապակոնելու համար է : Հին բանաստեղծներէն մէկը բնական լուսով կրթուելով զգացած էր հեշտախտութեան կամ գիծութեան ինչ մեծեղեռն չարութիւն լինելը , ուստի երբ մարդ մի տեսաւ , որ հեշտախտութեամբ և գիծութեամբ այս ազնիւ հիւթը կորսնցնելու չարութեան մէջ ինկած է , ըսաւ , « Ո՛վ դու , մատերովդ կորուսածդ մարդ է ր » :

Ահա այսչափ փնտառակար և այս քան մեծ չարութիւն է հեշտախտութեան մոլութիւնը , որ մարդ կը սարսափեցնէ , մանաւանդ իւր հնարած անբնական և ահեղ ոճիրներովը , որ երկինք ու երկիր վրէժխնդրութեան կը դրդուէ և ճշմարիտ քրիստոնեայն սուկումով կը պակուցանէ : Ուրեմն որդեակը իմ , կ'աղաչեմ զձեզ Յիսուս Քրիստոսի սիրով և հայրական քաղցրութեւ կը խրատեմ ու կը յորդորեմ որ փոխիք այդ մոլութենէն , այսօր , այս կեանք , այս վայրկենին երբ կիմանաք նորա դէշտութիւնը , անմիջապէս

թողուք հեռանաք՝ մահաբեր գաղանէ մի փախչելու պէս :

Անշուշտ ով որ բարեսէր է , պիտի ստակացայտու հետեւ հեշտախտութեան մոլութենէն , ով որ Աստուծոյ որդի և ճշմարիտ Քրիստոնեայ լինել կուզէ , պիտի փախչի այս չար մոլութենէն , և ով որ այս ախտին գերութենէն ազատիլ կ'ուզէ , ով որ չար ընկերաց թելադրութեամբ նորա մէջ ինկած է և փրկուիլ կ'ուզէ , անշուշտ դարման պիտի բնառէ , ես ալ թէպէտ իմ խօսքիս ընթացքին մէջ չառ տեղ ցոյց տուած եմ դարմանն թէ փախչելն ու հեռանալն է , բայց այսպիսեաց սիրոյն համար յանձն կ'առնում դատ հատուածներով ցոյց տալ թէ ինչպէս կարելի է փախչիլ և հեռանալ մոլութիւններէ :

Այն հնարքներն ու միջոցները , որովք դուք թէ ձեր կիւրքերէն յառաջացած փնտաները պիտի կարողանաք դարմանել և թէ ձեր կրից յաղթել , հետեւեալներն են . 1. Երկիւղ յԱստուծոյ , աղօթք եւ պահք . 2. Կրից հետեւանքը , մահը և վերջին դատաստանը միշտ յիշել . 3. Կիւրքերը դրդուող առիթներէ , տեսիլներէ եւ խօսքերէ զգուշանալ , փախչիլ և հեռանալ , և խորհուրդը զսպել . 4. Վատ ընկերակցութիւններէ , առանձնութիւններէ , իրարու հետ անհամեմատ համարձակութիւններէ ՚ի սպառ զգուշանալ , սարկեշտութեամբ և պատուով վարուիլ . 5. Շարունակ անձը օգտակար աշխատանաց տալ , միշտ զբաղիլ և դատարկութենէ ստակալ :

(Շարունակելի) :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍԻ

Ամսոյս 25 ին և 26 ին Դպրոցական երկու Հանգէսներ կատարուեցան : Առաջինն էր Ժողովական Կարձաւորաց Վարժարանի Հանգէսն , որ սահմանուած է միմիայն ի միութարութիւն և առաւել ի քաջակերութիւն Ուխտաւորաց , որպէս զի փոքր ի շատէ դպրոցներու անհրաժեշտ կարեւորութիւնը զգալով երբ դառնան իրենց երկիրներն , դպրոց ունեցողներն աւելի յառաջ տանելու համար հոգ տանին , չ'ունեցողներն եւս ունենալու համար աշխատին : Հանգէսին մէջ , ուր ներկայ էին Ամեն . Ս . Պատրիարք Հայրը , Պատուարժան Ս . Հարք և մեծ բազմութիւն Ուխտաւորաց , կարգացուեցան երկու Հայերէն ճառ , աշակերտաց դաս առած առարկաներէն այլ և այլ հատուածներ եւ մէկ գրուած տրամախօսական ոճով Աշխարհագրութեան ուսման կարեւորութիւնը բացատրող : Երկրորդն էր քաղաքիս Հայ օրիորդաց դպրոցի Պարգեւաբաշխութեան և ձեռագործաց վիճակահանութեան Հանգէսն :

Առանց յիշեալ դպրոցական Հանգէսներն մանրամասնաբար նկարագրելու և մեր կողմէն գովեստներ կարգալու , արժան կը համարիմք կարգացուած ճառերէն մին հրատարակել , զոր խօսեցաւ Ժող . Վարժարանի Դասատու Բարեշնորհ Սարկաւագ Մելքոն Յակոբեան Թրակացին :

ԱՌԱՔԵԼԱՊԱՇՏՕՆ Ս . ՀԱՅՐ

ԵՒ ՄԵԾԱՐՈՑ ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՔ

Ձեր սոյն համախմբութիւնը զիս կը քաջալերէ , կը բռնադատէ վայրկեան մի մտածել թէ ինչ գործանալի տեսարան է այս , ինչ ի հրճաւոր գու-

մարում , որ երկօր դարերէ ի մեր խորամանկ յարձակումներով եւ անդամաւոր հաղածութիւնով աշխտոյ հիւտմէն կողմն ցիրուցան եղած վարատական և տարագիր Հայերն ի մի վայր կը ժողովէ և իրար կը միացնէ , որոց իւրաքանչիւրն ունի իւր բնական տեղւոյն և կլիմային յարմար ձեւն ու տարազը , որոշ գաւառական բարբառն ու արտասանութիւնը և որոշ վարքն ու բարքը : Բայց կը շուարիմ թէ՛ արդեօք ինչ նիւթի վերայ և ինչպէս խօսիմ , որ ձեր ամենուն շահաւէտ եւ միանգամայն հասկանալի լինի :

Բայց ինչ նիւթ առաւել արդիւնաւոր և ուսումնասիրութեան առարկայ կարող է լինել մեզ նման պանդուխտ և վտարանդի ազգի համար , բայց եթէ մեր արժանայիշատակ նախնեաց արտոմական կեանքն հետազօտել , նոցա անմահ յիշատակարանաց մէջ խոյզ և խնդիր լինել , նոցա օրինակելի արարքն ու սիրազգործութիւնքն մատնանիշ առնել , ազգաշէն գործունէութիւնն ու հայրենասիրական քաջագործութիւնքն ի հանդէս ածել , նոցա կենսագրութիւնը մեր կենցաղագրութեան հետ համեմատել , հինը նորին հետ բաղդատել , անցելոյն և ապագային վերայ մտածել . բրտնաջան տրքնութեամբ և արխաջան աշխատութիւն տատակիլ նոցա բարեմասնութեանց տիրանալ և ազգաշինութեան գեղեցիկ հանգէս բանալ :

Մեծարոյ հանդիսականք , թող չը կարծուի երբէք , որ Հայ ազգութիւնն ի սկզբանէ անտի ներկայ ժամանակիս նման փառազուրկ և հայրենազուրկ եղած է և օտար աստղերու ներքեւ տատանդական թափառած :

Երբ հետաքննին ուշադրութեամբ ուսումնասիրեմք մեր անմահ նախնեաց արտոմական կեանքը , երբ հետօխոյզ

և հորալորի տիամբ ընթերցասիրեմք մեր ազգային նախնական պատմութիւնը, ակն յայտնի էր տեսնեմք, որ Հայ ազգութիւնն ունեցած է գրական ամենափոքր հայրենիք, անհաշիւ ծագումն և խառն ծնունդաւոր եղած է հին դարուց մէջ իւր հայրենասիրական քուռն եւ անհաշիւ և անկախ ու ինքնօրինակ ազատութեամբ: Մերկայաբանաց կը տեսնեմք, որ մեր նախնիք կորստաբեր բռնութեան, մահաժին գերութեան և պաշտօնի ստրկութեան անհաշտ թշնամի լինելով՝ իրենք ազատուելուց առիւտ անհաշտեցան և անհաշտ թշնամեցան ազգային աշխարհաստրկութեանց դէմ իրենց ազգութեան անկախ ինքնօրինակութիւնը, Առաքելական Սուրբ Նիքիոյցոյ ազատութիւնը և պաշտօնի կրօնի փրկարար վարդապետութիւնը անաբաւ և հաստատուն պահպանելու համար: Այն, բացարձակ կը տեսնեմք, որ մեր ազգը խիստ պատկառելի եղած է ի հնումն Արեւելից մէջ իւր համաշունչ միաբանութեամբ և ընդհանրական տարեւորութեամբ, ունեցած է առաքինի գահակալներ, քաղաքագետ և աշխարհաշէն իշխաններ, գիւյաղուն նախարարներ, եկեղեցաշէն հայրապետներ, ազգաշէն վարդապետներ, ընտիր քահանաներ, և շնորհալի ոտակաւագետներ, կրթեալ ու գաղափարակաւ մտքեր, հայրենասէր նահատակներ, եկեղեցասէր մարտիրոսներ, ճշմարիտ որդիներ, քաջարի զինուորներ, շահաւետ օրէնքներ, գեղեցիկ սովորութիւններ, հոգեւոր շահատաններ, բաղմամարդ ոտաններ, անասիկ բերդեր ու քաղաքներ, և հայկական գրոշու իւր երջանիկ հովանայն ներքեւ կ'ամրապնդէր Վասիլից ծովէն մինչ ի Վալէստին և Վալիստեան լեռ:

ներքէն մինչ ի Փոքր Ասիոյ գրաւող ընդարձակածաւալ տարածութիւնը:

Այն տեսնեմք որ Հայք խաղաղաբնութեամբ կը թափաւորեն, իրենց միաբանական գործակցութեամբ հայրենեաց սահմաններէն թշնամի և սատարակ ազգերն հալածական կը վանեն. բայց կը տեսնեմք միանգամայն, որ նոցա ոչինչ փառքն ու պատիւը մեր ձակայ և տարակայ ազգաց նախնան ու տաղութիւնը իրենց դէմ կը շարժէ, ամեն կողմէն թշնամիներն գունդադառնոյ Հայաստանի վերայ կ'արշաւեն, անուր խորամանկութեամբ հայն հայուն դէմ յարուցանելու և նոցա մէջ տնտեսականութեան և երկրաւա, կութեան աշխարհաւոր որոններ սերմանելու համար ամեն ձիգ կը թափեն և բաղմամբ ու անընդհատ յարձակումներով Հայոց գտնն ու գաւառներ կը խորտակեն: Հայաստան իւր առաւանդները որդւոյ վարդապոյն արեւմտեմ կը ներկեն, նոցա նիւթական ոյժքն ու զօրութիւնը կը ջատեն: Բայց Հայն այսու չը յուսահատիր երբէք. քանզի քաջ գիտէր նա, թէ Ո՛ր հայն հայիւ կեցոյէ մարդ, այլ և բանին Աստուծոյ՝ որ եղանէ ի բերանոց նորայ, այլ ի սիրտ և ի հոգի կը միանայ, և կեղտցականք և աշխարհականք, արք և կանայք, ծերք և տղայք, երիտասարդք և կուսանք, ամենքն առհասարակ զմի զինուորութիւն կը զինուորին, և Հայութիւնն համայն, իրենք Քրիստոնէութեան բաղմաւարչար վեհայուհի, աստուածային սիրոյ անպարտելի զօրութեամբ սգեւորուած անյիւնէր առաքինութեամբ ընդ հուր և ընդ արիւն կ'ընթանայ, ամեն բռնութեանց, ամեն հալածանաց, ամեն բարբարոսութեանց կը դիմագրաւէ և մէն միայնակ Քրիստոնէութիւնն կը փրկէ Ղարեւել: Հայն մարդկային ու

մեն օրնականութենէլ զրկուած , հե-
թանոտական և անոր—բրիստոնէական
արեւնարբու մոլեղէութեանց , անգոր-
խորածանկութեանց և քառմնելի նեն-
գութեանց նշաւակ եղած , մի կողմէն
մարտիրոսական բխբաւոր զոհերով
և նահատակութեան արեան հեղեղ-
ներով Քրիստոնէութիւնը կը պաշտ-
պանէ ընդդէմ զրաքաշտական մոլե-
ռանգն ժողովրդութեան , որ իւր
հարստահարութիւններով զՀայաս-
տան կը օտաանէ եւ Արշակունեաց
հարստութիւնն իսպառօպուռ կը կոր-
ծանէ : միւս կողմէն իւր առաքելական
Սուրբ Եկեղեցւոյ անարատ կուսու-
թիւնն ու անկախութիւնը կը պաշտ-
պանէ ընդդէմ կրօնամոլ եւ նենգ
Յունաց , որ սոսկալի չարամտութեամբ
եւ դարաւոր ոտխտութեամբ անխնայ
կը խաշտանգեն զՀայաստան եւ ան-
պատմելի մոլեռանդութեամբ կը
ձգտին իրենց ձեռքին ու արարողու-
թիւնները մեր Եկեղեցւոյ մէջ մու-
ծանել , և ոչ միայն այդպիսի , այլ և կը
ժպրհին նոյն իսկ մեր անոռւածապար-
գեւ լեզուի ուսումն արգելուլ յու-
նական բաժնի մէջ բռնադատելով
նորա տեղ յունարէնն ուսանիլ , և նոզ
կալի դաւաճանութիւններով Բագ-
րատունեաց հարստութիւնն բնաջնջ
կ'առնեն : Մի կողմէն Հազարացին
Հայն ՚ի մահմեդականութիւն բռնա-
դատելով Հայաստանն հրով և սրով
կ'առնէ , գեղադէմ երկտասարդներն
ու վայելքազեղ կոյսերն կը գերեզմարէ ,
ծանրակշիռ և անտանելի հարկերով
Հայաստան կը տաքնայէ , միւս կող-
մէն փառամոլ Պապի սեւադէմ ար-
բանեակներն , անօրէն Ունիթմութ դա-
ւանորանական տարապարտ վէճե-
րով , մարտարական հետամուտութեամբ
և կրօնակն երկրորդականութեամբ Հա-
յոց մէջ յուզմանը եւ խափուութիւն

(Ժ

կը սերտանեն , նոյա նիւթակած և բա-
րոյական յոյժն կը տկարացնեն , զնստ
ի Պապադաւանութիւն կը ստիպեն
եւ Ռուբենեան հարստութեան հի-
մունքն փոքրով նորա ձգնաժամն ու
կործանումը կը վազվազեն :

Մի կողմէն խուժագուժ Սկիւթացիք ,
անգուժ թաթարք և ամբարշտ Պալ-
ոսիք Տուղիլի , Արիստանի , Մէլիքա-
հի , Ջէլպէտախի , Ջինկիլսանի զո-
րապետաց , Լանկիմուրի , Իահմադ-
պի , Եահաբասի , Նիմուրթաշի առաջ
նորդութեամբ և միւս կողմէն Սարա-
կենսք և Թիւրքմէնք Հայաստանի մէջ
մահ ու աւեր կը սփռեն , դաւառներն
կ'ապատախեն , գիւղերն ու աւաննե-
րն կը գերբիեն , հիմնադատակ կը կոր-
ծանեն , քաղաքներն հրոյ ճարակ կ'առ-
նեն , եկեղեցիներն մոխիր կը դարձը-
նեն , բահանաներն սրով կը կոտորեն ,
ոչ ժանկան կը խնային և ոչ ձերոյն ,
ոչ սգնդեաց տղայոց կը գթան և ոչ
նոյա մորց ազնազորմ արոսատուաց
կ'ողորմին , զոմանս սուսերահար և զու-
մանս մորթաղերծ կ'առնեն , զոմանս
կենդանւոյն կը թաղեն և մնացեալներն
ի գերութիւն կը վարեն , և բռնաշունչ
հողմոց ժոռանելով աշխարհին շորս կող-
մին ցիր և յան կը սփռեն : Վերջապեւ
ինչ մի առ մի թուեմ , ՚ի մի բան , Հոյն
յամենաւստ կը հալածի , յամենաւստ
կը տաքնայի և կը խաշտանգի . բոլոյ
իւր բոլոր յոյն ու հաւատաքր Աստու-
ծոյ վերայ դրած , նորա անմահ սիրով
կը վառի , և իբրեւ ճշմարիտ աշակերտ
Քրիստոսի , ամենայն ինչ անկասկած կը
թողու , թագ ու թագաւորութիւն ,
աթոռ ու դաւաղան , օրբունիք ու
հայրենիք , երկրոյն փառք ու փառա-
ւորութիւն և Յիսուսի խաչին կը փա-
րի , Եկեղեցւոյ մէջ կամրանայ , Սուրբ
Գոթով կը զինի , Աւետարանաւ կը մը-
խիթարի և իւր պանդխտութեան մէջ

ամեն բանէ յառաջ իւր Եկեղեցին կը շինէ . Եկեղեցին , որ օտարութեան մէջ , բռնութեանց եւ հալածանաց մէջ , խորամանկութեանց ազգակուլ ջրհեղեղներու մէջ Հայուն միակ հայրենիքը եւ փրկութեան ստարանը եղած է . Եկեղեցին , որ , ինչպէս տարեգրութիւնք մատնացոյց կ'առնեն , սոյն մեր յան եւ յիր եւ տառապեալ ազգին անբախ եւ հոգեւոր միութեան կեդրոնը , Հայութեան անմահ ոգին , անքուն պահապանն ու հրեշտակը եղած է :

Մեծարոյ Հանգիստականք , ահա այսպէս մեր երջանկալիչատակ նախնիք եւ կեղեցականք եւ աշխարհականք ձեռք ձեռքի տուած համաշունչ գործակցութեամբ սոյն ազգաշինչ մրրկաց եւ փոթորկաց մէջ կարողացան անարատ պահպանել մեր Եկեղեցւոյ Առաքելականդ եւ փրկարար վարդապետութիւնը , նորա շինող ճեսերն ու արարողութիւնները , իրենց աստուածապաշտութիւնն ու աստուածփրկութիւնը , աղբութիւնն ու լեղուն . բայց ընդհակառակն սոյն լուսաւորեալ եւ խաղաղ դարուս մէջ մեք՝ նոցա որդիքս , թուրացանք , վատթարացանք եւ մեր Նախնեաց այնչափ թանկագին զոհերով պաշտպանած եւ իրենց արեամբ նուիրագործած ու անարատ պահպանած հաւատքն ու կրօնը քունի մի բաղդախնդիր միախնարաց եւ մոլեռանդ պապականաց ձեռքն յանձնեցինք եւ մեր միութիւնը , որ մեր միակ զօրութիւնն է , կորուսինք եւ մասերու բաժնուեցանք եւ դեռ Եկեղեցին իր թնանալու եւ անշքանալու վերայ է , Եկեղեցին , մեր փրկութեան տարանը , համարեալ թէ խարստ կորուսած է իւր ճարտար ղեկավարներն , որք կ'արողացան անձնագիր շահատակութեամբ զմեզ հալածանաց մրրկացը Արիւմտական մէջէն նուար-

կելով անվտանգ . սոյն խաղաղ նաւու հանգիստն հասուցանել . համարեալ թէ այլ եւս չեն տեսնուիր մեր Եկեղեցւոյ մէջ հայրենասէր քարոզիչներ , աղբասէր բեմասացներ , որք կը վառէին եւ կ'ոգեւորէին մեր Նախնեաց սիրտն ու հոգին աստուածային անմահ սիրով , որ աշխարհիս ամեն մեծութիւններէն գեր ՚ի վերայ է : Եկեղեցին այրիացեալ է սցծմ իւր եւ աղբի սիրով փեայացած վարդապետներէ , եւ պաշտօնեայններէ , ազգաշին իշխաններէ եւ հայրենատենջ որդիներէ : Կը ջաւխմ , կը մարմոքիմ , երբ այս խօսքերն կ'արտասանեմ , բայց ի՞նչ ընեմ , ճշմարտութեան առջեւ լռելն յանձնք կը համարիմ :

Արդ համարեալ թէ ամեն ճող , ամեն ընտանիք , ամեն գերդաստան փոխանակ աստուածաւախ , առաքինի եւ ճշմարիտ Հայ ու հայրենասէր անդամներ նուիրելու , ըստ մեծի մասին ասունասիրտ , ապականեալ եւ անպարկեշտ անդամներ , օտարախորթ եւ անհարազատ Հայեր կընծայեն ազգին , որով ամեն ուրէք սկեպտիկեան , անզգայ եւ անբարոյական Հայոց թիւն կ'աճի ու կ'ըստուարանայ , եւ ընդհակառակն զգայուն , օրոտողած եւ բարեբարոյ Հայոց թիւն կը նուազի ու կը սպառի :

Եթէ մեք այս ամեն չտրեաց խկալ կան պատճառն ու աղբերակը անաշտութեամբ հետազօտեմք՝ նոյն խկ մեր արդի ամուսնական եւ ընտանեկան կենաց անարբութեան , վտուց ու բարուց ապականութեան եւ պարտուց անգիտակցութեան մէջ պիտի գլուխեմք : Պիտի տեսնեմք , որ այժմ մեր ընտանեաց հայրերն , փոքրիկ բացառութեամբ , իրենց բոլոր ուշքն ու միտքը արբեցութեանց եւ զեղխութեանց դարձուցած են եւ իրենց ան-

ձը եռալիանութեան , պարտամուա-
ցութեան և մարդաջինջ մոլութեանց
մատնած . իսկ մայրերն սնտախապաշ-
տութեան , յիմար զբստանաց և նորա-
ձեւութեան անձնառուր եղած , մո-
ռացած են իրենց բարձր կոչումն ու
պարտաւորութիւնը , անխոյժ են ի-
րենց ընտանեկան բարեկեցութեան ,
իրենց որդեւոց սուրբ և մայրական կրթ-
թութեան համար , ուստի եւ կագն
ու կրուիւր , ատելութիւնն ու անհա-
մոճայնութիւնը անպակաս են ամու-
սիններու և ընտանիքներու մէջ , հե-
տեւաբար և ազգին մէջ : Վասն զի
աղբի մը երջանկութիւնը ամուսնա-
կան և ընտանեկան կենաց երջանկու-
թենէն կախեալ է : Նոյն իսկ ընտա-
նեկան սիրոյ պտուղն է ճշմարիտ հայ-
րենասիրութիւնն ու ազգասիրութիւ-
նը , յարատեւ խաղաղութիւնն ու
լուսաւորութիւնը : Վասն զի ամուս-
նական և ընտանեկան կեանքն է մարդ-
կային ընկերականութեան հիմն ու
խարխիւր , և Քրիստոնէական բարե-
պաշտութեան վառարանն ու ջերմա-
րանը :

Ամուսնութեան սուրբ խորհուրդը ,
որ մեր նախնիք համարած էին իբրեւ
խոստովանութիւն , անքակ միութիւն
և խաղաղութիւն սրտից , որով երկու
անձնիք բարոյական ներդաշնակութե-
մէջ կը մտնային , խապաւ կորուսած է
այժմ իւր բարձր նշանակութիւնը ,
իւր վեհ ու վսեմ նշաւակը : Արդի
երիտասարդ , մեր յուսոյ ծաղիկները ,
ըստ ամենայնի ոյճնադիրութեան , զեղ-
խութեան , եւ անժուժկալութեան
մարդածախ կռոյց անձնամատն լինե-
լով՝ սխաւ են փոխանակ մեր նախ-
նեաց նման ՚ի ժամանակին ամուսնա-
նալու , իրատ անազան ամուսնանալ
և փոխանակ իրենց ամուսնութեն պար-
զութիւն , համբոսութիւն , ընտիր

վարք ու բարք եւ առաքինի կեանք
պահանջելու , մեծագումար դրամո-
ժիտներ պահանջել , դրամն նախամե-
ծար համարելով հոգեկան արժանա-
ւորութենէն , որով օր ըստ օրէ նորա-
սէր , լիտի , տնաւեր , եւ խռովասէր
աղջկանց թիւն կը բաղմանայ , և ընդ-
հակառակն ամօթիւրած , աշխատասէր ,
պարզակեաց , անաշէն և հայախօս հա-
յուհեաց թիւն կը նուաղի . հետեւա-
բար մեր ընտանեկան կեանքն օրէ ցօր
իւր բարձր նշանակութիւնը , իւր վը-
սեմ կոչումը կը կորուսանէ , կը նուա-
տանայ , Հայոց թիւն կը նուաղի , հա-
սարակութիւնը կ'աղքատանայ , ժո-
ղովուրդը յետին թշուառութեան ,
բարոյական ապականութեան եւ կո-
րստեան խաւարի յատակն կը խորա-
սուղի , և եթէ այսպէս շարունակի ,
կը նուաղի և անկասկած յեղձամիջ-
ձուկ կը կորնչի :

Ինքնայայտ ճշմարտութիւն մի է
այս : Համազգային սրտմոլութեանց ,
տիեզերական տարեգրութեանց մէն մի
էջերուն մէջ մերկապարանոյ կը տես-
նուի , որ ամեն աղբի փառաց ու պար-
ճանաց , բարգաւաճութեան և յարա-
տելութեան դիտաւոր պատճառը ըն-
տանեկան կենաց բարոյականութիւնն
եղած է միշտ . իսկ կործանման և չը-
քութեան պատճառը բարուց զեղ-
ծումն ու ասպականութիւնը : Բացորոշ
կը տեսնուի , որ ամեն ժամանակի մէջ
ազգաց ու ազանց բարօրութեան եւ
երջանկութեան հիմն ու պատճառը
ամուսնական սրբութիւնն եղած է յու-
ւէտ . վասն զի ինչ տեղ ամուսնութե-
սուրբ խորհուրդը , որ առաջին յոգա-
կասն է մարդկային ընկերականութեան ,
սրբութեամբ չը պահպանուի , չը կայ-
այն տեղ ոչ ընկերութիւն , ոչ որդիա-
կան սէր , ոչ արենակցաց համակրու-
թիւն , ոչ աղքութիւն , հեռւաւորաբ

և ոչ հայրենիք, Քաղաքացի կը տեսնուի թէ՛ կայսրութիւնք, քաղաքք, հասարակութիւնք եւ ընտանիք պահպանուած են և կը պահպանուին միմիայն բարոյագիտութեան վերհարար ազդեցութեամբ եւ նորա ցոյց տուած առաքինական ուղղութեամբ, եւ թէ՛ ժողովուրդի մը յաղթահարին ու իսպառ կործանիչ արտաքին թշնամեաց անհամար դորսիումներէն և ահարկու ռազմամթերներէն աւելի իւր ներքին սպառնալու թիւեր, անմիաբանութիւնը և բազմադիմի մեղութիւնքն եղած են, որք անցագ աղքատկեցութեան կը ծծեն նորա ոյժն ու դորութիւնը, կը խլեն նորա միութեան յօդակարները, անդամները, ցիրուցանկառնեն, եւ նորա մահն ու վախճանը կը վութեայնեն ի հաստատութիւն այն հայրական առածի անխոր ճշմարտութեան թէ « Զուն մի չը կործանիր, բայց և թէ ինքն իւր մէջէն » :

Աւերորդ կը համարիմ այս մասին օրինակներ յառաջ բերել. վասն զի ի բոց առեալ հին ազգերն, եթէ կամի ամեն ընտանիք սորա ճշմարտութիւնը կարող է նոյն իսկ իւր մէջ տեսնել :

Մեծարոյ Հանդիսականք, ահա այս ամենէն յայտնապէս տեսնուեցաւ թէ որչափ հեռի կը գտնուիմք մեր մեր նախնեաց ստաբիլութիւններէն և բարեմասնութիւններէն տեսնուեցաւ թէ՛ նորա այն հալածանաց և բռնութեանց ժամանակամիջոցին մէջ ինչպէս անաբաւ պահպանեցին իրենց հայրենի կըրօնն ու Նիկեացին, ազդութիւնն ու լեզուն, և թէ մեր այս խաղաղ և ազատ դարուս մէջ ինչպէս մեր մայրենի Նիկեացիէն խորհոյցանք, մտուրու բաժնուեցանք, մեր ազգային լեզուն ու գեղեցիկ սովորութիւնները բարձիթաղաւ ըրինք եւ գովանի յատկանիւններն ու կոտորելութիւններն կարուսինք և

և օտարացանք, Տեսնուեցաւ միանգամայն, որ այս ամեն շարեաց, յետագիւնութեանց եւ թշուառութեանց բռն ոյառածառն ու աղբերակը ամուսնական և ընտանեկան սիրոյ սրակատու թիւնն ու ցամօքումն է, և սիրոյ ցամաքումն ևւս հարց և մարց, նա ժողովանդ մարց անդատութիւնութեան և խորին տղխութեան արգասիքն, վասն զի կ'ինն է ընտանեաց անկիւնաքարք :

Ուրեմն, Տեսորք իմ և Տիկնայք, եթէ կը փութարիմք մեր նախնեաց հաւաքատ որդիներ լինիլ, նոցա վասուց ու սրաքանաց ժառանգ հանդիսանալ, եթէ կը ցանկամք մեր առաքելաւ տնդ դաւանութիւնը, մեր նախնեաց անդին և անփոխարինելի աւանդը, մեր աղքատութեան, մեր հայրենի օրինաց, դու վանի սովորութեանց և լեզուի միակ պահարանը, Նիկեացին բարեղորդել և հաստատուն պահպանել, եթէ կը ցանկամք տղգասեր և հայրենասէր եկեղեցականներ ունենալ, որ կարող լինին վերանորոգել և զարթուցանել ի մեզ այն ստաբիլութիւնը, այն հայրենի կրօնասիրութիւնը, դոր ոչ հուր, ոչ սուր, ոչ հալածանք և ոչ տքտրանք չը կարողացան մեր նախնիքներէն կազմուել ու յամշտակել : Վերջապէս եթէ կը ցանկամք բարոյականութեամբ զարգանալ, բարի և առաքինի ազգ մի լինիլ, սէտք է դուն դործելք, աշխատիմք գիշերաճան աքնողութեամբ մեր երջանկոյիշատակ նախնեաց նման մեր քոյրերն ու աղջիկներն ըստ օրինի կըրթելիք թեալ ու դատութիւնալ մայրեր ունենալ, կրթեալ բրիտանեական բարեպաշտութեան մէջ, կրթեալ բարոյական աշխուռութեան մէջ, կրթեալ ազգային և հայրենասիրական հոգւով : Վասն զի կրթեալ մայրերն իրենց օրդւոյ հօդ այն հետ կը խօսին, նոցա մը

տայ հետ սիրան եւս կը մշակեն ու կը լուսաւորեն, ներքին մարդն արտաքին մարդոյն հետ ներդաշնակ թեւերով կը կապեն, նոցա հոգւոյն մէջ առաքինութիւն և բարեպաշտութիւն կը սերմանեն, նոցա մատաղ սրտին խորը Հայրենասիրութեան և ազգասիրութեան սրբազան հուրն կը վառեն ու կը բորբոքեն և մարդկութեան բարի և առաքինի քաղաքացիներ կը նմայեն :

Բայց ցաւ է մեզ ասել, որ այժմ մեր դպրոցները, նա մանաւանդ օրիորդաց դպրոցները, բոտ մեծի մասին թիւր ու մոլոր ընթացից մէջ կը գրռնուին. նոցա մէջ փոխանակ հայկական լեզուն ուսուցանելու, մեր լրիստունէական հաւատոյ անարատ դաւանութիւնը, մեր առաքելական եկեղեցւոյ և ազգի պատմութիւնը, մեր երանելի նախնեաց քաջագործութիւնքն ու փառքը դասախօսելու, օտար լեզուաց քանի մի բառերու թթմովումն կ'ուսուցանեն, և աւելի խաղալու և դաշնամուր զարնելու մէջ կը կրթեն. փոխանակ ուսեալ հայրեր, կրթեալ եւ տանտէին մայրեր պատրաստելու, իմաստակ և թուուցիկ երիտասարդներ եւ օտարամուղ գերասանահիններ կը պատրաստեն և զմեզ բարոյական ապականութեան բերանբացանդունդին եզրը կը մզեն, և գուցէ փոքր միւս ևս գահալէժ կորնջիմք :

Արդ՝ ժամ է սթափելու, ժամ է արթննալու, այլ ևս պէտք է մեր անտարբերութիւնը ՚ի բաց թոթափելով սոյն կորստաբեր դրութիւնն վերի վայր չըջել, մեր դաստիարակութեան և լուսաւորութեան չէնքը պարտաճանաչութեան եւ սոսրոակաւորութեան հաստատուն հիման վերայ զետեղել և բարոյականութեան պատուանդանի վերայ բարձրացնել. վասն զի մեր ազգի հոգեւոր միութեան միակ կասն ու

յոյր բարոյականութիւնն է. բարոյականութիւնը միայն կարող է մեր ազգի քաղաքացեալ անդամներն կապակցել, մեր ազգայնութիւնն ամբողջել և մեր առջեւ յառաջխաղացող թեան լայնածաւալ ասպարէզ բանալ :

Սիրելի Հանգիսակա՛նք, ՚ի վերայ այս ամենայնի պէտք է քաջ իմանամք այս անուառ ճշմարտութիւնը թէ՛ մինչեւ որ մեր ազգը բարոյապէս չը զարթնուի, զօրաւորն տկարին ձեռնառն չը լինի, հարուստն իւր լիութեամբն աղքատին պակասութիւններն չը ցուցանէ, ուսումնական անուսին չը մերձանայ, նորա խաւարին գաղափարներն չը լուսաւորէ, բարոյականն անբարոյականին օշնութեան չը փութայ, դոյն ապականութեան անդունդէն չը հանէ, մեր ազգի համար չը կայ ոչ մի արանութիւն, ոչ խաղաղութիւն, ոչ ճշմարիտ լուսաւորութիւն, հետեւապէս և ոչ երջանկութիւն :

Ահա՛ այս ամենն իմանալով մեր ազգի փոյթն ու եռանդը պէտք է լինի ուրեմն դպրոցներն բարեկարգել, առաքինական ուղղութեամբ զարգանալ և բարոյական միութեամբ ամրանալ, որով միայն կարելի է պահել մեր երկնային կրօնն ու դաւանութիւնը, մեր մայրենի լեզուն ու եկեղեցին, մեր ազգային կատարելութիւններն ու գեղեցիկ սովորութիւնները, մեր գոյութիւնն ու ազգութիւնը, և լինել ազգաւաքինի, ազգը կրօնասէր և ազգ երջանիկ :

Մ. Ս. Յակոբեան :

Հետեւեալ ոտանաւորը Ալեքս. լուէն մեզ զրկուած և սաստիկ թախանձանօք հրատարակութիւնը խոր գրուած է :

ԲԱՆՔ ԱՊԱՇԱԽԱՆԱՅ

Անհուն անքնին տրարիչ Մտուած ,
 Ահա ահալոր եւ անիմացուած ,
 Անքայթ ապաւէն անժամ անկասկած ,
 Ամենամեղիս անձաւ անարկած :

Բարձրունակ բարւոյդ բողոք բիւրային
 Բառնամ բացաքան բանիւք բօթային ,
 Բազմաբերդերի բիծք բասորային ,
 Բիւրապատկեցան բծոյիս բնաւին :

Գլխակոր գնամ գետնաբարչ գործովք ,
 Դռող գաղանին գերեալ գալարովք ,
 Դերեաց գերեհանդ գթարկեալ գըթովք ,
 Դրաւեալ գրաւս գըթաւեր գըրիօք :

Դատապարտ դրոշմեալ դէտ դատաստանին ,
 Դժոխոց դիւաց դիւրագաւ դընիմ ,
 Դասապետդ դասուց դիւրորս դիւանին ,
 Դասեալ դաւողն իմ դասուն դըրժողին :

Ենթագրեալ եմ եօթնամին երկանց ,
 Երրի երկիւղի եւս երկբայմանց ,
 Երկինք եւ երկիր , երամք երջանկաց ,
 Եղունկ երգեցէք երկրիս երկրակեաց :

Զառածայ զազրեալքս զեղծիւք զանազան ,
 Օօրէն զեղիս զանկուլ զուրցեմ զրաբան ,
 Օազիր զզուանօք զնգամ ՚ի զնգան ,
 Օերծո՛ղիս զուարթուն , զօրեղդ զօրական :

Էացուցիւ Լնդ էացեալ էից ,
 Լիջիմ Լին էութիւնակից ,
 Լինաբուն Լ երիւք էակից ,
 Լակցութեամբ էջ էականիս :

Ընթանամ ընթացս ընդ վայր ըղձական ,
 Ընդվայրակոչիւմ ընկձեալ ընդունայն ,
 Ընկղմիմ ըղձիւք ըմբռնողական ,
 Ընկալուէդ ընկալ ըստերիւրական :

Թակարդ թշնամայն թաւալեցոյց թիւր ,
 Թուլացեալ թողեալ թարթալիմ թափուր ,
 Թանձրաձայն թառանչ թափեմ թափուոր ,
 Թողութիւն թափեալ թաքուն թաքաւոր :

(Շարահալէ)

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Այս տարի եւս ըստ սովորութեան Զատիկական տօնախմբութիւններն կատարուեցան Ս. Յարութեան տաճարին մէջ խողովութեամբ, բայց ոչ ըստ անցեալ տարւոյն օրինաւորութեամբ: Որովհետեւ անցեալ տարի Քաղաքացի Յոյն Ժողովուրդը իրենց նոր Պատրիարքի հետ հաշտ չը լինելով՝ Նիկիոցի չէին գար, իսկ այս տարի մեծ մասամբ հաշտուած լինելով՝ եկած էին ՚ի Ս. Յարութիւն, և լուսաւորեալի ժամանակ բաւական ապօրինաւորութեանց տեղի տուին:

Յաւօր սրտի լսեցիք, որ մի և նոյն միջոցին վաւերաւ մամբուլ բողէն Յունաց Ս. Պատրիարքի մորուքն բաւականին այրած է, սակայն ուրախ եմք, որ անմիջապէս հասնելով մարած են: Այս օրինակ ախուր դէպքերն հետեւանք են այն նախապաշարմանց, որով Յոյնք լուսաւորեալի նշանակութիւնը կը բացատրեն իրենց Ժողովրդեան: Եթէ նոքա եւս այնպէս հասկացնեն, ինչպէս մեր Ամեն. Ս. Պատրիարքը ամեն տարի Ուխտաւորաց կը բացատրէ և կը հասկացնէ, չեմք յուսար, որ այսպիսի դէպքեր պատահին և ոչ այն գայթակղելի ապօրինաւորութիւններն, որով բրիտանեական կրօնը կ'արհամարուի աշխկրօն ազոնոյ առջեւ:

Մեր Ուխտաւորք ամենայն հանդարտութեամբ և օրինաւորութեամբ անցուցին ամեն Տօնախմբութիւններն եւ այս մասին իրենց ունեցած վայելուչ վարմունքը ՚ի Սուրբ Յարութիւն խողովութեան հսկող կառավարութեան բարձրատիճան պաշտօնաւորաց գահաձեւութեան արժանացաւ:

— Որովհետեւ Երեսօտէ մի մէջ ջուրը շատ նուազ է, ուստի անձրեւ:

րու ժամանակ երբ լճակներ կը կտրուին, Արարչոյնեկն մեծ բաղձանօր տաւոց տղմին, ջրոյ աղտեղութեան և յուրտին նայելու կ'երթան կը լողան: Այս անսովոր բաղձանոց Արարչի մը զսէ իզու ամայս մէջ, Յիշեալ Արաւացին արտաքոյ քաղաքին եղած մեծ աւազանին մէջ լողալու կ'երթայ, ինքը լողալ չը գիտէր, ուստի մէջքը դոյլ մի կապելով կ'իջնէ ջուրը: Զուրին մէջ յանկարծ դոյլը մէջքէն կը քակուի և ինքը ընկղմելով՝ կը խեղդուի:

— Ամեն. Ս. Պատրիարքի հրամանաւ Ռումելիի, Մոլտավաքիոյ (Ռումանիոյ) և Աւստրո — Հունգարիոյ մէջ իւր հովուական այցելութեան պաշտօնն կատարելէ, Եւրոպիոյ ուսումնական և կրթական հաստատութիւններն աչքէ անցնելէ և Վեննայի համագգի վաճառականներն և Զուլցիոյ բազմաթիւ Հայ ուսանողներն հոգեւորապէս միտմարելէ զինի ամսոյս 15ին ողջամբ Ս. Աթոռս ժամանեց Արժ. Մեղքիսեդէկ վարդապետը յուրախութի մեծ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր, համայն Միաբանութեան եւ մանաւանդ Սունուց Ժառանգաւորաց Վարժարանի, որոյ Տեսչական փափուկ պաշտօնը տաանձնած է:

— Ամսոյս 27ին ցաւալի դէպք մի տեղի ունեցաւ: Մի քանի Հայ ուխտաւորք Թպտոց վանքը կ'երթան, Ռիկհոր անուամբ ջուրը տեսնելու համար, ուր յանկարծ նոյն ուխտաւորներէն Պէյօղլուցի մահատեսի Մկրտիչ դժբաղդ երիտասարդը կ'իյնայ և անկարելի լինելով ազատիլը՝ ջրամոյն կը լինի, բաւական աշխատութեամբ հաղիւ ուրեմն դիակը հանուեցաւ և ՚ի Ս. Յակովբ բերուեցաւ, անմիջապէս բըժիշկներ կանչուեցան քննելու համար թէ իրօք խեղդուած է, շատ քննութիւններէ յետոյ դարման մի չը կարողացան

քննել: Դժբաղդ երկաստարդը բնկածին պէս երկիւղէն բերանը գոցուած էր, որով փոքր թէ և ջուր չէր գնացած, բայց շնչոտարտ եղած էր, որոյ տխուր յաղարկած որութիւնը կուտարուեցաւ Աւագ հինգշաբթի օրը: Յիշեալին ծնողոց և ազգականաց համար կը մտղմեմք, որ Ս. Հոգին ինքը մխթար լինի:

Կը յուսամք, որ այս պատահարը լերջին խրատ մի կը լինի ամեն անոց, որք տուանց որ և իցէ խրատ և յորդոր լսելու այդպիսի երկիւղալի տեղեր երթալէ չեն գլուշանար. թէ և ամեն ժամանակ Ամենապատիւ Ս. Պատրիկ աբբ Հայրը կը խրատէ և կը յորդորէ, տակոյն կան շտաբերն, որք առանց մշտնի ընելու կը յաճախեն այդպիսի տեղեր, որոց հետեւութիւնը միշտ դառն է:

— 28 ին Բեթլէհէմի մէջ բուական մեծ կախ մը տեղի ունեցած է, զոր հետեւեալ կերպիւ կը պատմեն: Լատիններն սոփորութիւն ունին իրենց ուխտաւորները մեծ բաղմութեամբ Յորդանան տանիլ. այս տարի եւս ամացս 28 ին կ'երթան մեծ հանդիսիւ բաղմութեան առջև դաշտի պարզելով և հրացաններ նետելով, և 28 ին կը վերադառնան: Գիւղացիներն մեծ մասամբ հրացաններով կը դիմաւորեն ուխտաւորական բաղմութիւնը: Այսպէս մեծ հանդիսիւ կը հասնին մինչեւ Ս. Մննդեան փողոցի երկաթեայ փոքր դրան առջև եւ կ'ազն մի և նոյն հանդիսիւ ներս մտնել:

Սակայն Յունաց թեւադրութեամբ և տեղւոյն Միւտիրին հրամանաւ զօրաց միւլովմի մի քանի Յոյն միաբաններով

նոյն դրան առջև պատրաստ գանդուելով ներս մտնելը կարգելուէ, Լատին կրօնաւորներն հանդիւրձ ժողովրդեան բաղմութեամբ դարձեալ կ'ազն ներս մտնել, բայց չեն կարողանար. որով հետեւ զօրքը խեղոյն հրացաններով և սախներով դուռը կը պաշարէ և շատերն եւս զաղթիյի տասնապետին հրամանաւ գիւղացւոց վերայ կը յարձակին և կրակին ծեծել, ոմանք դաշտնի կռնակով, ոմանք հրացանի երկաթ շիշերով և ոմանք ևս դաւաղաններով: Այս կռուոյն ներկայ են եղած նոյնպէս Գաղղիոյ Պօլսոյ Բեռականին եղբօրդ գին և ուրիշ նշանաւոր իշխաններ եւ ուխտաւոր երեւելի կրօնաւորներ, որք զօրաց գիւղացւոց տուած հարուածներուն վերայ սաստիկ զայրացած, կը յարձակին զօրաց վերայ, որով կռիւն առաւել կը սասականաց: Այս միջոցին Միւտիրը մի քանի զաղթիներով վերայ կը հասնի և այն եւս գիւղացիներն կրակի ծեծել: Գաղղիացի իշխաններն և կրօնաւորներն Միւտիրին վերայ վազելով օձիքէն կը բռնեն եւ կրակին աստին անդին քաշքշէլ: Հաջիւ Միւտիրը իւր օձիքը կ'ազատէ և մեր վանքը կ'ապաստանի, և անմիջապէս բազմաթիւ Միւթէսարըքին եղելութիւնը կը հեռագրէ, որուն վրայ խեղոյն հաղարակաւ տասն երկու զաղթիյիով Բեթլէհէմ կը զրկուի: Միւտիրին մեր վանքը ապաստանած միջոցին Գաղղիացիներն եւս հոն կ'երթան և մէկ ժամու չափ ծանր և կծու խօսակցութեան յետոյ Միւտիրին անունն հարցնելով կը դրն և կը մեկնին: Տեսնեմք թէ այս դէպքը ինչ վախճան պատուենայ: